DOMSTOLENS DOM (Første Afdeling)

21. september 2006 *

Indhold

Tvistens faktiske omstændigheder ..... I - 8771

Sagen for Retten og den appellerede dom ..... I - 8774

Parternes påstande for Domstolen ..... I - 8775

Appelanbringenderne ..... I - 8776

Appellen ..... I - 8777

Det første anbringende om tilsidesættelse af princippet om en rimelig frist ..... I - 8777

Parternes argumenter ..... I - 8777

Domstolens bemærkninger ..... I - 8782

Det andet anbringende om den påståede afvisning af diskulperende beviser fra tiden efter advarselsskrivelsen ..... I - 8789

Parternes argumenter ..... I - 8789

Domstolens bemærkninger ..... I - 8790

— Indledende bemærkninger ..... I - 8790

— Undersøgelse af det andet anbringende ..... I - 8791

Det tredje anbringende om Rettens vurdering af Kommissionens bevis for den kollektive eksklusive ordnings varighed ..... I - 8793

Parternes argumenter ..... I - 8793

Domstolens bemærkninger ..... I - 8795

* Processprog: nederlandsk.

Det fjerde anbringende om Rettens vurdering af FEG's argumenter vedrørende samordnet praksis med hensyn til prisfastsættelse ..... I - 8799

Det fjerde anbringendes første led vedrørende kvalificeringen af samordnet praksis med hensyn til prisfastsættelse som en enkelt, fortsat overtrædelse ... I - 8799

— Parternes argumenter ..... I - 8799

— Domstolens bemærkninger ..... I - 8800

Det fjerde anbringendes andet led vedrørende standardrabatter ved salg af elektrisk installationsmateriel til skoler ..... I - 8802

— Parternes argumenter ..... I - 8802

— Domstolens bemærkninger ..... I - 8803

Det fjerde anbringendes tredje led vedrørende »tråd og kabel«-produktudvalgets praksis og andre påståede tilfælde af udveksling af oplysninger ..... I - 8805

— Parternes argumenter ..... I - 8805

— Domstolens bemærkninger ..... I - 8806

Det fjerde anbringendes fjerde led vedrørende den bindende vedtagelse om faste priser og om publikationer ..... I - 8809

— Parternes argumenter ..... I - 8809

— Domstolens bemærkninger ..... I - 8811

Det fjerde anbringendes femte led vedrørende FEG's fremsendelse af prisanbefalinger til medlemmerne ..... I - 8814

— Parternes argumenter ..... I - 8814

— Domstolens bemærkninger ..... I - 8817

Det femte anbringende om, at FEG blev tilskrevet ansvaret for den kollektive eksklusive samhandelsordnings udvidelse ..... I - 8819

Parternes argumenter ..... I - 8819

Domstolens bemærkninger ..... I - 8821

Det sjette anbringende om varigheden af de overtrædelser, Kommissionen tilskrev FEG ansvaret for ..... I - 8824

Parternes argumenter ..... I - 8824

Domstolens bemærkninger ..... I - 8825

Det syvende anbringende om påstanden om nedsættelse af bøden ..... I - 8825

Parternes argumenter ..... I - 8825

Domstolens bemærkninger ..... I - 8827

Sagens omkostninger ..... I - 8829

I sag C-105/04 P,

angående en appel i henhold til artikel 56 i Domstolens statut, iværksat den 26. februar 2004,

Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied, Haag (Nederlandene), ved advocaten E. Pijnacker Hordijk og M. De Grave,

appellant,

de øvrige parter i appelsagen:

Technische Unie BV, Amstelveen (Nederlandene), ved advocaten P. Bos og C. Hubert,

sagsøger i første instans,

Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved W. Wils, som befuldmægtiget, bistået af advocaat H. Gilliams, og med valgt adresse i Luxembourg,

sagsøgt i første instans,

CEF City Electrical Factors BV, Rotterdam (Nederlandene),

CEF Holdings Ltd, Kenilworth (Det Forenede Kongerige),

ved avocaten J. Stuyck, C. Vinken-Geijselaers og M. Poelman, og med valgt adresse i Luxembourg,

intervenienter i første instans,

har

DOMSTOLEN (Første Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, P. Jann, og dommerne K. Schiemann (referende dommer), N. Colneric, E. Juhász og E. Levits,

generaladvokat: J. Kokott
justitssekretær: ekspeditionssekretær M. Ferreira,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 22. september 2005,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse den 8. december 2005,

afsagt følgende

Dom

1 Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied (det nederlandske forbund for engroshandel på det med elektrotekniske område, herefter »FEG«) har i appelsagen nedlagt påstand om ophævelse af den af De Europæiske Fællesskabers Ret i Første Instans afsagte dom af 16. december 2003, Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied og Technische Unie mod Kommissionen (forenede sager T-5/00 og T-6/00, Sml. II, s. 5761, herefter » den appellerede dom«), eller i hvert fald ophævelse af denne dom for så vidt angår sag T-5/00, hvorved Retten frifandt Kommissionen i en

sag med påstand om annullation af Kommissionens beslutning 2000/117/EF af 26. oktober 1999 om en procedure i henhold til EF-traktatens artikel 81 (sag IV/33.884 — Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied og Technische Unie (FEG og TU)) (EFT 2000 L 39, s. 1, herefter »den anfægtede beslutning«).

Tvistens faktiske omstændigheder

2 Den 18. marts 1991 indgav selskabet CEF Holdings Ltd, der er grossist i elektrisk installationsmateriel med hjemsted i Det Forenede Kongerige, og dets datterselskab CEF City Electrical Factors BV, der er stiftet med henblik på at vinde indpas på det nederlandske marked (herefter samlet »CEF«), en klage til Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber vedrørende de leveringsproblemer, selskaberne var stødt på i Nederlandene.

3 Klagen var rettet mod tre sammenslutninger af virksomheder, der var aktive på det nederlandske marked for elektrisk installationsmateriel. Foruden FEG var der tale om Nederlandse Vereniging van Aleenvertegenwoordigers op Elektrotechnisch Gebied (det nederlandske forbund af eneforhandlere på det elektrotekniske område, herefter »NAVEG«) og Unie van de Elektrotechnische Ondernemers (forbundet af elektrotekniske virksomheder, herefter »UNETO«).

4 I klagen kritiserede CEF disse tre sammenslutninger og deres medlemmer for at have indgået kollektive gensidige aftaler om eksklusiv samhandel på alle niveauer af distributionsnettet for elektrisk installationsmateriel i Nederlandene, hvilket gjorde det næsten umuligt for grossister i elektrisk installationsmateriel, som ikke var medlem af FEG, at komme ind på det nederlandske marked. Fabrikanterne og deres

agenter eller importører leverede således kun elektrisk installationsmateriel til FEG's medlemmer, og installationsvirksomheder aftog kun fra FEG-medlemmer.

5 I 1991 og i 1992 udvidede CEF derefter sin klage til også at omfatte aftaler mellem FEG og medlemmerne om priser og prisnedsættelser, hvilke aftaler havde til formål at forhindre CEF i at deltage i visse projekter, og vertikale prisaftaler mellem visse fabrikanter af elektrisk installationsmateriel og grossister, som var medlem af FEG.

6 Den 3. juli 1996 meddelte Kommissionen efter den 16. september 1991 at have tilsendt FEG og dens medlemmer en advarselsskrivelse (herefter »advarselsskrivelsen«) og flere begæringer om oplysninger til FEG og efter, at Kommissionens tjenestegrene havde foretaget kontrolundersøgelser vedrørende den påståede samordnede praksis mellem FEG's medlemmer, sine klagepunkter til FEG og syv af dens medlemmer, herunder Technische Unie (herefter »TU«). Der blev afholdt en høring den 19. november 1997 med deltagelse af alle adressaterne for meddelelsen af klagepunkter og CEF.

7 Den 26. oktober 1999 vedtog Kommissionen den anfægtede beslutning, hvori det blev fastslået:

— FEG har overtrådt artikel 81, stk. 1, EF ved på basis af en aftale med NAVEG samt på basis af samordnet praksis med leverandører, som ikke er repræsenteret i NAVEG, at fastlægge en kollektiv eksklusiv samhandelsordning med det formål at forhindre leverancer til andre end FEG-medlemmer (den anfægtede beslutnings artikel 1).

— FEG har overtrådt artikel 81, stk. 1, EF ved direkte eller indirekte at begrænse sine medlemmers frihed til selv at fastsætte deres salgspriser. Dette er sket på basis af den bindende vedtagelse om faste priser, den bindende vedtagelse om publikationer, distribution af vejledende lister til medlemmerne vedrørende brutto- og nettopriser samt ved, at FEG har fungeret som medlemmernes forum for drøftelser af priser og rabatter (den anfægtede beslutnings artikel 2).

— TU har overtrådt artikel 81, stk. 1, EF ved at deltage aktivt i de i den anfægtede beslutnings artikel 1 og 2 nævnte overtrædelser (beslutningens artikel 3).

8 FEG og TU blev pålagt bøder på henholdsvis 4,4 mio. EUR og 2,15 mio. EUR for de i ovenstående præmis nævnte overtrædelser (den anfægtede beslutnings artikel 5).

9 Henset til procedurens betragtelige varighed (102 måneder) besluttede Kommissionen imidlertid på eget initiativ at nedsætte bøden med 100 000 EUR. Den anfægtede beslutning udtaler i denne henseende:

»(152) [...] Kommissionen erkender, at varigheden af proceduren i nærværende sag, som blev påbegyndt i 1991, er betragtelig. Årsagerne hertil er mangeartede og må dels tilskrives Kommissionen selv, og dels parterne. For så vidt man kan bebrejde Kommissionen noget på dette punkt, erkender den sit ansvar.

(153) Af disse grunde nedsætter Kommissionen bøden [fra 4,5 mio.] til 4,4 mio. EUR for FEG's vedkommende og [fra 2,25 mio.] til 2,15 mio. EUR for TU's vedkommende.«

Sagen for Retten og den appellerede dom

10 Ved stævning indleveret til Retten den 14. februar 2000 (sag T-5/00) anlagde FEG sag med påstand principalt om annullation af den anfægtede beslutning, subsidiært om annullation af beslutningens artikel 5, stk. 1, og mest subsidiært om nedsættelse af den sammenslutningen pålagte bøde til 1 000 EUR.

11 Ved stævning indleveret til Retten samme dag (sag T-6/00) anlagde TU sag med samme påstand som FEG.

12 Ved kendelse afsagt af formanden for Rettens Første Afdeling den 16. oktober 2000 fik CEF tilladelse til at intervenere i sagen til støtte for Kommissionens påstande.

13 FEG's og TU's sagsanlæg, der blev forenet med henblik på den mundtlige forhandling og dommen, blev forkastet ved den appellerede dom. FEG og TU blev dømt til at bære deres egne omkostninger og betale Kommissionens og intervenienternes omkostninger i førsteinstansen i hver af de sager, som sagsøgerne havde anlagt.

Parternes påstande for Domstolen

14 FEG har i appelskriftet nedlagt følgende påstande:

— Den appellerede dom ophæves, i hvert fald for så vidt angår sag T-5/00, og den anfægtede beslutning annulleres helt eller delvist, i hvert fald nedsættes den bøde, FEG blev pålagt, væsentligt.

— Subsidiært ophæves den appellerede dom, i hvert fald for så vidt angår sag T-5/00, og sagen hjemvises til Retten.

— Kommissionen tilpligtes at betale sagens omkostninger i begge instanser.

15 Kommissionen har nedlagt følgende påstande:

— Appellen afvises i det hele eller forkastes i det mindste.

— FEG tilpligtes at betale sagens omkostninger.

Appelanbringenderne

16 FEG har til støtte for sine påstande fremført syv anbringender om tilsidesættelse:

— af princippet om en rimelig frist, idet Retten fandt, at den administrative procedures udstrakte varighed ikke kunne medføre, at den anfægtede beslutning skulle annulleres

— af princippet om uskyldsformodning og begrundelsespligten, idet Retten ikke anså visse beviser, der stammede fra tidspunktet efter afsendelsen af advarselsskrivelsen, for diskulperende beviser

— af artikel 81, stk. 1, EF og begrundelsespligten, idet Retten godkendte Kommissionens bevisførelse vedrørende varigheden af den påståede kollektive eksklusive samhandelsordning

— af artikel 81, stk. 1, EF og begrundelsespligten, idet Retten ikke undersøgte FEG's argumenter vedrørende prisaftaler eller ikke gengav disse argumenter korrekt

— af begrundelsespligten, for så vidt som Retten tilskrev FEG ansvaret for den påståede udvidelse af den kollektive eksklusive ordning til leverandører, der ikke var medlem af NAVEG

— af artikel 15, stk. 2, i Rådets første forordning nr. 17 af 6. februar 1962 om anvendelse af bestemmelserne i traktatens artikel [81] og [82] (EFT 1959-1962, s. 81) eller proportionalitetsprincippet ved udmålingen af bøderne og begrundelsespligten, idet Retten forkastede de af FEG og TU påberåbte argumenter vedrørende overtrædelsernes varighed

— af artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 eller proportionalitetsprincippet ved udmålingen af bøderne og begrundelsespligten, idet Retten fandt, at FEG og TU ikke havde fremført et eneste element, der kunne begrunde en nedsættelse af bøden, på trods af den administrative procedures udstrakte varighed.

Appellen

Det første anbringende om tilsidesættelse af princippet om en rimelig frist

Parternes argumenter

17 FEG har anført, at i henhold til et generelt fællesskabsretligt princip er Kommissionen forpligtet til at overholde en rimelig frist, når den vedtager sine beslutninger. Retten så bort fra dette princip, da den i den appellerede doms præmis 94 konkluderede, at alle argumenterne om tilsidesættelse af princippet om en rimelig frist skulle forkastes, og at den administrative procedures udstrakte varighed ikke kunne føre til, at den anfægtede beslutning blev annulleret.

18 FEG har gjort gældende, at der i henhold til fast retspraksis skal sondres mellem dels undersøgelsesfasen, dels perioden fra Kommissionens meddelelse af klagepunkter til Kommissionens vedtagelse af beslutningen.

19 Hvad angår undersøgelsesfasen antog Retten med urette i den appellerede doms præmis 79, at den blotte forlængelse af denne del af den administrative procedure ikke i sig selv kan skade retten til kontradiktion, i det omfang der i en procedure på området for Fællesskabets konkurrencepolitik ikke formelt rejses tiltale over for de berørte før modtagelsen af meddelelsen af klagepunkter.

20 Endvidere har FEG bestridt Rettens fortolkning af Den Europæiske Menneskerettighedsdomstols praksis vedrørende udgangspunktet for den rimelige frist, der omhandles i artikel 6, stk. 1, i den europæiske konvention til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder, undertegnet i Rom den 4. november 1950, hvilken frist ifølge Retten »begynder at løbe fra det øjeblik, hvor en person er tiltalt« (den appellerede doms præmis 79).

21 FEG har af den nævnte retspraksis udledt, at i modsætning til det af Retten udtalte, begyndte den rimelige frist at løbe fra juni måned 1991, på hvilket tidspunkt Kommissionen sendte sammenslutningen den første begæring om oplysninger og oplyste den om indholdet af CEF's klage, der var vedlagt begæringen og var baggrunden herfor, eller senest den 16. september 1991, hvilket er datoen for Kommissionens advarselsskrivelse.

22 Endvidere har FEG anført, at det følger af den appellerede doms præmis 87, at Retten ikke tog hensyn til de vanskeligheder, som skyldtes, at proceduren varede for længe. Appellanten har påberåbt sig, at det under en så lang procedure er umuligt at kontakte de berørte personer for at få afklaring af visse punkter i møderefera ter og

andre dokumenter i tilknytning til bestyrelsesmøder i de berørte virksomheder på grund af den omfattende udskiftning af disse virksomheders direktionsmedlemmer og personale. Der er ikke tale om tab af skriftlige beviser, således som Retten med urette udtalte i præmis 87.

23 I øvrigt har FEG bemærket, at det, henset til, at hovedparten af de faktiske forhold udspillede sig for så længe siden, at ingen af de direkte berørte personer husker dem tilstrækkeligt præcist, derfor er yderst vanskeligt, eller rettere umuligt, for sammenslutningen at forsvare sig effektivt.

24 Endelig har FEG anført, at Retten med urette fuldstændigt så bort fra sammenslutningens interesse i en hurtig afslutning på proceduren, eftersom sammenslutningens overlevelse var direkte truet af tvisten. FEG har efter vedtagelsen af den anfægtede beslutning ikke kunnet udøve den mindste aktivitet, og dens medlemstal er faldet fra 60 til 19.

25 Kommissionen har gjort gældende, at det første anbringende hviler på en urigtig forståelse af den appellerede doms præmis 79, idet denne præmis skal læses i sammenhæng med de forudgående præmisser 77 og 78.

26 Ifølge Kommissionen fastslog Retten i den appellerede doms præmis 77, at den administrative procedure varede for længe. Retten tog således hensyn til procedurens første fase ved vurderingen af den rimelige eller urimelige karakter af den frist, der løb mellem denne procedures første handlinger og vedtagelsen af den anfægtede beslutning.

27 Kommissionen har anført, at Retten, idet den fandt, at både den første og den anden fase af den administrative procedure havde taget for lang tid, og idet den derefter undersøgte, om en sådan overskridelse af en rimelig frist havde skadet FEG's ret til kontradiktion, handlede i overensstemmelse med Domstolens praksis, hvorefter den urimelige varighed af undersøgelsens forskellige faser ikke automatisk fører til, at princippet om en rimelig frist er tilsidesat. Det er ligeledes nødvendigt, at de berørte virksomheder godtgør, at denne urimelige varighed har skadet deres ret til kontradiktion (dom af 15.10.2002, forenede sager C-238/99 P, C-244/99 P, C-245/99 P, C-247/99 P, C-250/99 P — C-252/99 P og C-254/99 P, Limburgse Vinyl Maatschappij m.fl. mod Kommissionen, Sml. I, s. 8375, præmis 173-178).

28 I den foreliggende sag har FEG ifølge Kommissionen ikke fremført et overbevisende bevis for, at den administrative procedures udstrakte varighed skadede retten til kontradiktion. Kommissionen har påberåbt sig den appellerede doms præmis 87-92 for at godtgøre, at Retten ved undersøgelsen af spørgsmålet, om procedurens fastslåede urimelige varighed i denne sag havde skadet FEG's ret til kontradiktion, foretog sin analyse af procedurens første og anden fase. Retten forkastede en for en de omstændigheder, som FEG havde påberåbt sig for at godtgøre en tilsidesættelse af retten til kontradiktion, og denne forkastelse byggede henholdsvis på nøjagtige retlige konstateringer og på faktiske konstateringer, som ikke kan prøves på ny under appellen.

29 Hvad angår FEG's kritik af Retten med den begrundelse, at den ikke tog hensyn til de problemer, som sammenslutningen havde med at indsamle diskulperende beviser på grund af den administrative procedures udstrakte varighed, har Kommissionen henvist til den appellerede doms præmis 87, hvori det blev bemærket, at virksomhederne i medfør af den almindelige pligt til at udvise forsigtighed er forpligtet til at drage omsorg for at bevare dokumenter i deres forretningsbøger eller arkiver om deres aktiviteter, hvilken opgave gælder så meget desto mere fra det tidspunkt, hvor en virksomhed modtager en begæring om oplysninger eller en advarselsskrivelse.

30 Hvad angår FEG's interesse i procedurens hurtige afvikling har Kommissionen henvist til den appellerede doms præmis 80, hvori Retten udtrykkeligt bekræftede, at når en virksomhed har modtaget en meddelelse af klagepunkter, har den en særlig interesse i, at denne fase af proceduren gennemføres med rettidig omhu af Kommissionen, uden at dens ret til kontradiktion dog berøres. Kommissionen har gjort gældende, at det var i lyset af et sådant forhold, at Retten derefter undersøgte, om overskridelsen af en rimelig frist for proceduren havde skadet FEG's forsvar.

31 Kommissionen har konkluderet, at det første anbringende åbenbart skal afvises, for så vidt som det tilsigter at rejse tvivl om Rettens vurdering af faktiske omstændigheder, hvorefter overskridelsen af en rimelig frist ikke havde hæmmet FEG ved forberedelsen af sammenslutningens forsvar, og for så vidt som det er åbenbart ugrundet, da det støttes på en urigtig forståelse af den appellerede dom.

32 CEF har ligeledes i svaret på appelmeddelelsen gjort gældende, at FEG's første anbringende hviler på en urigtig forståelse af den appellerede dom. Retten undersøgte med rette i forbindelse med vurderingen af den rimelige frist den periode, der løb fra begæringen om oplysninger, nemlig den 25. juli 1991.

33 Hvad angår den rimelige frist og tilsidesættelsen af retten til kontradiktion har CEF henvist til præmis 49 i dom af 17. december 1998, Baustahlgewebe mod Kommissionen (sag C-185/95 P, Sml. I, s. 8417), til støtte for, at Retten ikke anvendte et urigtigt retligt begreb, da den, uanset om den første fase i den administrative procedure havde varet for længe, fandt, at princippet om en rimelig frist ikke var blevet tilsidesat til trods for beviset for en tilsidesættelse af retten til kontradiktion.

34 CEF er under alle omstændigheder af den opfattelse, at der i denne sag er tale om Rettens faktiske konstateringer, som Domstolen ikke kan pådømme på ny. Det første anbringende skal derfor afvises eller i hvert fald forkastes som ugrundet.

Domstolens bemærkninger

35 Overholdelsen af en rimelig frist ved gennemførelsen af administrative procedurer på området for Fællesskabets konkurrencepolitik udgør et generelt fællesskabsretligt princip, hvis overholdelse Fællesskabets retsinstanser sikrer (dom af 18.3.1997, sag C-282/95 P, Guérin automobiles mod Kommissionen, Sml. I, s. 1503, præmis 36 og 37, og dommen i sagen Limburgse Vinyl Maatschappij m.fl. mod Kommissionen, præmis 167-171).

36 Det skal efterprøves, om Retten begik en retlig fejl ved at forkaste argumenterne om Kommissionens påståede tilsidesættelse af dette princip.

37 I modsætning til det af FEG påståede foretog Retten i forbindelse med anvendelsen af princippet om en rimelig frist en sondring mellem to faser af den administrative procedure, nemlig undersøgelsesfasen inden meddelelsen af klagepunkter og resten af den administrative procedure (den appellerede doms præmis 78).

38 Denne fremgangsmåde er helt i overensstemmelse med Domstolens praksis. I præmis 181-183 i dommen i sagen Limburgse Vinyl Maatschappij m.fl. mod Kommissionen udtalte Domstolen således navnlig, at den administrative procedure kan give anledning til en undersøgelse i to successive faser, som hver har sin egen

indre logik. Den første fase, som strækker sig indtil meddelelsen af klagepunkter, har som starttidspunkt den dato, hvor Kommissionen, som udøver sin af fællesskabslovgiver tildelte kompetence, træffer foranstaltninger, der indebærer kritik for at have begået en overtrædelse, og som skal gøre det muligt for Kommissionen at tage stilling til procedurens tilrettelæggelse. Den anden fase strækker sig fra meddelelsen af klagepunkter til vedtagelsen af den endelige beslutning. Den skal gøre det muligt for Kommissionen endeligt at tage stilling til den kritiserede overtrædelse.

39 Retten foretog efter at have fortaget sondringen mellem den administrative procedures to faser en undersøgelse af, om faserne havde varet for længe eller ikke.

40 Hvad angår den første fase fastslog Retten i den appellerede doms præmis 76, at der var et længere tidsrum mellem advarselsskrivelsen til FEG af 16. september 1991 og de undersøgelser, der blev gennemført den 8. december 1994. Retten anerkendte, at en sådan varighed var for lang og kunne tilskrives Kommissionens passivitet.

41 Hvad angår den administrative procedures anden fase anførte Retten i den appellerede doms præmis 85, at der var forløbet ca. 23 måneder mellem høringen af parterne og den anfægtede beslutning. Denne varighed var af en betragtelig længde, uden at det var muligt at tilskrive FEG og TU ansvaret herfor. Retten konkluderede, at Kommissionen havde overskredet den frist, der normalt ville være nødvendig for at vedtage beslutningen.

42 Da konstateringen af procedurens udstrakte varighed, uden at det var muligt at tilskrive FEG eller TU ansvaret herfor, ikke i sig selv var tilstrækkeligt til at konkludere, at princippet om en rimelig frist var tilsidesat, vurderede Retten en

sådan varigheds betydning for FEG's ret til kontradiktion. Forudsætningen for en sådan fremgangsmåde følger af den appellerede doms præmis 74, hvori Retten udtalte, at overskridelsen af en vis rimelig frist således kun kan udgøre en grund til annullation af en beslutning om konstatering af en overtrædelse, såfremt det er godtgjort, at tilsidesættelsen af dette princip har påvirket de pågældende virksomheders ret til kontradiktion. Ifølge Retten er en tilsidesættelse af forpligtelsen til at træffe afgørelse inden for en rimelig frist bortset fra dette særlige tilfælde uden betydning for gyldigheden af den administrative procedure i henhold til forordning nr. 17.

43 Henvisningen til dette kriterium ved konstateringen af en tilsidesættelse af princippet om en rimelig frist er helt legitim. Domstolen udtalte nemlig i præmis 49 i dommen i sagen Baustahlgewebe mod Kommissionen, at holdepunkter for at antage, at sagsbehandlingstiden for Kommissionen har haft indflydelse på sagens udfald, kan føre til, at den appellerede dom annulleres. Samme fremgangsmåde genfindes i Rettens argumentation, da den fandt, at den udstrakte varighed af proceduren for Kommissionen skulle medføre, at den anfægtede beslutning blev annulleret, hvis FEG's ret til kontradiktion var blevet tilsidesat, hvilket forhold nødvendigvis ville have kunnet påvirke procedurens udfald.

44 Den af Retten foretagne analyse af den i denne sammenhæng påståede manglende hensyntagen til FEG's ret til kontradiktion skal derfor vurderes.

45 Det fremgår af den appellerede dom, at denne analyse begrænser sig til vurderingen af, hvorledes den udstrakte varighed af den administrative procedures anden fase påvirkede udøvelsen af FEG's ret til kontradiktion. Retten anerkendte navnlig i dommens præmis 93, at den udstrakte forlængelse af den administrative procedure efter høringen ikke havde påvirket FEG's og TU's ret til kontradiktion.

46 Hvad angår undersøgelsesfasen inden meddelelsen af klagepunkter anførte Retten i den appellerede doms præmis 79, at den blotte forlængelse af denne del af den administrative procedure ikke i sig selv skadede retten til kontradiktion, eftersom FEG og TU ikke var formelt sigtet før modtagelsen af meddelelsen af klagepunkter.

47 Denne konstatering er korrekt, i det omfang Retten fandt, at det først var efter fremsendelsen af meddelelsen af klagepunkter, at FEG og TU officielt havde fået meddelelse om de overtrædelser, som Kommissionen foreholdt dem, efter at den havde foretaget sin egen efterforskning. Synspunktet bag Rettens argumentation er, at det udelukkende er under den administrative procedures anden fase, at de berørte virksomheder fuldt ud kan gøre deres ret til kontradiktion gældende, hvilket ikke er tilfældet under fasen inden meddelelsen af klagepunkter på grund af Kommissionens manglende formulering af kritikken af de påståede fastslåede overtrædelser.

48 Rettens konstatering i den appellerede doms præmis 79 tager imidlertid ikke hensyn til den eventualitet, at undersøgelsesfasens udstrakte varighed kunne have påvirket FEG's ret til kontradiktion under den administrative procedures anden fase, nemlig efter fremsendelsen af meddelelsen af klagepunkter.

49 Den udstrakte varighed af den administrative procedures første fase kan påvirke de berørte virksomheders fremtidige muligheder for forsvar, navnlig ved at formindske virkningen af retten til kontradiktion, når den påberåbes under procedurens anden fase. Således som generaladvokaten har anført i punkt 129 i forslaget til afgørelse, er det nemlig sådan, at jo længere tid, der forløber mellem de første undersøgelsesforanstaltninger — i det foreliggende tilfælde fremsendelsen af advarselsskrivelsen og meddelelsen af klagepunkter, desto mere sandsynligt er det, at eventuelle diskulperende beviser mod de påstande, der er fremsat i meddelelse af klagepunkter, kun vanskeligt kan fremskaffes, især hvad angår diskulperende vidner, navnlig på

grund af mulige ændringer i sammensætningen af de berørte virksomheders styrende organer og udskiftninger blandt det øvrige personale. Retten tog ved analysen af princippet om en rimelig frist ikke tilstrækkeligt hensyn til dette aspekt ved princippets iværksættelse.

50 Overholdelsen af retten til kontradiktion, hvilket princips grundlæggende karakter er blevet understreget flere gange i Domstolens praksis (jf. bl.a. dom af 9.11.1983, sag 322/81, Michelin mod Kommissionen, Sml. s. 3461, præmis 7), er af afgørende betydning i procedurer som den i denne sag omhandlede, hvorfor det er vigtigt at undgå, at disse rettigheder kan lide uoprettelig skade på grund af undersøgelsesfasens udstrakte varighed, og at denne varighed kan være til hinder for, at der fremføres beviser til gendrivelse af adfærd, som efter sin art kan medføre, at de berørte virksomheder ifalder ansvar. Af denne årsag skal undersøgelsen af en eventuel hindring for udøvelsen af retten til kontradiktion ikke være begrænset til selve den fase, hvorunder denne ret har fuld virkning, nemlig den administrative procedures anden fase. Vurderingen af årsagen til den eventuelle svækkelse af virkningen af retten til kontradiktion skal udstrække sig til hele denne procedure ved at henholde sig til dennes samlede varighed.

51 Retten begik således en retlig fejl, da den i den appellerede dom begrænsede rækkevidden af undersøgelsen af den påståede tilsidesættelse af retten til kontradiktion på grund af den administrative procedures udstrakte varighed til kun at omfatte dennes anden fase. Retten undlod at undersøge, om den samlede administrative procedures udstrakte varighed, herunder fasen inden meddelelsen af klagepunkter, som Kommissionen kan tilskrives ansvaret for, kunne påvirke TU's og FEG's fremtidige muligheder for forsvar, og om navnlig sidstnævnte sammenslutning havde fremlagt afgørende bevis herfor.

52 Det følger heraf, at FEG's første anbringende skal tages til følge, i det omfang det støttes på en retlig fejl ved anvendelsen af princippet om en rimelig frist. Den appellerede dom skal derfor delvist ophæves, for så vidt som den fastslog, at forlængelsen af den administrative procedures første fase ikke i sig selv kunne skade FEG's ret til kontradiktion.

53 I henhold til artikel 61, stk. 1, i Domstolens statut kan Domstolen, når den giver appellanten medhold, ophæve den af Retten trufne afgørelse. Domstolen kan herefter selv træffe endelig afgørelse, hvis sagen er moden til påkendelse, eller hjemvise den til Retten til afgørelse.

54 I denne sag er Domstolen i stand til at tage stilling til sagens realitet, idet spørgsmålet om den påståede manglende hensyntagen til retten til kontradiktion, som blev undersøgt i forhold til den administrative procedures udstrakte varighed, blev drøftet i førsteinstansen, og idet FEG således har haft mulighed for at gøre sine argumenter herom gældende.

55 FEG anførte under sagen for Retten, at tilsidesættelsen af en rimelig frist medførte en tilsidesættelse af retten til kontradiktion. Sammenslutningen havde nemlig på grund af tidsforløbet mere og mere vanskeligt ved at indhente oplysninger om Kommissionens klagepunkter. Langt hovedparten af de personer, som under den periode, Kommissionens undersøgelse vedrørte, havde været en del af denne sammenslutnings ledelse, havde ikke siddet i de styrende organer i flere år, og en del af de tidligere ledere var i mellemtiden gået på pension eller arbejdede i udlandet og kunne ikke længere kontaktes for at få præciseringer.

56 Det skal i denne henseende anføres, at FEG's argumentation til støtte for den påståede manglende hensyntagen til retten til kontradiktion er af abstrakt og upræcis karakter. Det påhviler imidlertid FEG med henblik på at godtgøre, at retten til kontradiktion er tilsidesat, at bevise, at sammenslutningens muligheder for på tidspunktet for meddelelsen af klagepunkter, nemlig den 3. juli 1996, at gendrive Kommissionens klagepunkter var begrænsede af årsager forbundet med, at den administrative procedures første fase havde taget urimelig lang tid.

57 I det foreliggende tilfælde undlod FEG i sagen for Retten at præcisere, hvilke personer der havde arbejdet for sammenslutningen, og hvis afsked havde forhindret den i at opnå afklaringer af de begivenheder, som Kommissionens kritik vedrørte.

58 Endvidere anførte FEG hverken datoen for disse personers fratræden, arten og rækkevidden af de oplysninger eller præciseringer, som havde været nødvendige for sammenslutningens forsvar, eller de omstændigheder, som umuliggjorde vidneudsagn fra disse personer, hvis fravær havde begrænset den effektive udøvelse af retten til kontradiktion.

59 Denne generelle argumentation kan efter sin art ikke godtgøre, at der foreligger en faktisk tilsidesættelse af retten til kontradiktion, som skal undersøges i lyset af de særlige omstændigheder i den konkrete sag.

60 Det fremgår af det ovenstående, at FEG's argumenter om den manglende hensyntagen til retten til kontradiktion ikke underbygges af overbevisende beviser, som efter deres art kan godtgøre, at en sådan manglende hensyntagen kunne følge af den udstrakte varighed af den fase af den administrative procedure, som lå inden meddelelsen af klagepunkter, og at sammenslutningens muligheder for effektivt at forsvare sig på den dato, hvor meddelelsen blev modtaget, allerede havde lidt skade på grund af dette forhold.

61 FEG's anbringende til støtte for påstandene for Retten om en tilsidesættelse af princippet om en rimelig frist er således ugrundet og skal derfor forkastes.

62 FEG's påstande for Retten skal derfor, for så vidt som de støttes på dette anbringende, forkastes i sig selv.

Det andet anbringende om den påståede afvisning af diskulperende beviser fra tiden efter advarselsskrivelsen

Parternes argumenter

63 FEG har kritiseret den påståede indbyrdes modstrid i Rettens argumentation, idet perioden inden meddelelsen af klagepunkter ikke blev taget i betragtning ved vurderingen af, om den administrative procedures varighed var rimelig, da sammenslutningen ifølge Retten først blev kritiseret ved fremsendelsen af denne meddelelse, mens diskulperende beviser for den samme periode automatisk blev forkastet, hvilket viser, at FEG's adfærd blev kritiseret fra den administrative procedures første fase.

64 Det følger navnlig af den appellerede doms præmis 196 og 208, at Retten ikke tillagde diskulperende beviser, som lå efter de første begæringer om oplysninger, nogen bevisværdi, konkret breve fra Spaanderman Licht, hvilken virksomhed er medlem af NAVEG, nemlig breve af 22. maj og 14. august 1991, der rejser tvivl om Kommissionens konstateringer af en kollektiv eksklusiv ordning, og som kan svække Kommissionens klagepunkter over for FEG.

65 FEG er af den opfattelse, at den omstændighed, at Retten forkastede dette diskulperende bevis, som lå efter procedurens indledning, uden anden forklaring end den dato, på hvilken beviset er blevet fremlagt, udgør en alvorlig begrundelsesmangel i den appellerede dom og tilsidesætter princippet om uskyldformodning.

66 Kommissionen har principalt gjort gældende, at dette anbringende skal afvises, for så vidt som FEG under appellen ønsker, at Domstolen skal foretage en fornyet prøvelse af Rettens faktiske vurdering af sagsakternes bevisværdi.

67 Kommissionen har subsidiært anført, at FEG's andet anbringende er ugrundet. Retten redegjorde tilstrækkeligt begrundet i den appellerede doms præmis 208 og 196 for, hvorfor brevene ikke var overbevisende.

Domstolens bemærkninger

— Indledende bemærkninger

68 Der skal erindres om grænserne for den retslige kontrol, som Domstolen udøver under en appelsag.

69 Det følger af artikel 225 EF og artikel 58, stk. 1, i Domstolens statut, at det alene er Retten, der er kompetent til dels at fastlægge de faktiske omstændigheder i sagen, når bortses fra tilfælde, hvor den indholdsmæssige urigtighed af dens konstateringer følger af akterne i den sag, den har behandlet, dels at tage stilling til disse faktiske omstændigheder. Når Retten har fastlagt eller vurderet de faktiske omstændigheder, har Domstolen i henhold til artikel 225 EF kompetence til at gennemføre en kontrol med den retlige vurdering af disse faktiske omstændigheder og de retlige konsekvenser, Retten har draget (jf. bl.a. dommen i sagen Baustahlgewebe mod Kommissionen, præmis 23, og dom af 6.4.2006, sag C-551/03 P, General Motors mod Kommissionen, Sml. I, s. 3173, præmis 51).

70 Domstolen har således ikke kompetence til at fastlægge de faktiske omstændigheder og i princippet heller ikke til at bedømme de beviser, Retten har lagt til grund ved fastlæggelsen af de faktiske omstændigheder. Når disse beviser er blevet forskriftsmæssigt tilvejebragt, og de almindelige retsgrundsætninger og de processuelle regler om bevisbyrde og bevisførelse er blevet overholdt, er det alene

Retten, der har kompetence til at vurdere, hvilken bevisværdi der skal tillægges de oplysninger, den har fået forelagt. Rettens vurdering heraf udgør derfor ikke et retsspørgsmål, der som sådant er undergivet Domstolens prøvelsesret, medmindre oplysningerne er gengivet urigtigt (dommen i sagen Baustahlgewebe mod Kommissionen, præmis 24, og i sagen General Motors mod Kommissionen, præmis 52).

71 Det bemærkes i øvrigt, at spørgsmålet om, hvorvidt begrundelsen for en dom afsagt af Retten er selvmodsigende eller utilstrækkelig, er et retsspørgsmål, der kan rejses under en appelsag (dom af 7.5.1998, sag C-401/96 P, Somaco mod Kommissionen, Sml. I, s. 2587, præmis 53, og af 13.12.2001, sag C-446/00 P, Cubero Vermurie mod Kommissionen, Sml. I, s. 10315, præmis 20).

72 Hvad angår begrundelsespligten fremgår det af fast retspraksis, at det ikke påhviler Retten at fremkomme med en udtømmende fremstilling og et for et at behandle alle de argumenter, der er fremført af parterne i sagen. Begrundelsen kan således fremgå indirekte, forudsat at de berørte parter kan få kendskab til begrundelsen for, at de pågældende foranstaltninger er blevet truffet, og således at den kompetente ret kan råde over de oplysninger, der er nødvendige for, at den kan udøve sin prøvelsesret (jf. i denne retning dom af 7.1.2004, forenede sager C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P og C-219/00 P, Aalborg Portland m.fl. mod Kommissionen, Sml. I, s. 123, præmis 372).

— Undersøgelse af det andet anbringende

73 FEG's andet anbringende kan antages til realitetsbehandling, i det omfang FEG hermed ønsker at godtgøre, at begrundelsen i den appellerede dom for forkastelsen af visse dokumenters bevisværdi er utilstrækkelig, eller rettere selvmodsigende.

74 FEG og TU anfægtede med deres påstande for Retten de forhold, som Kommissionen havde anvendt i den anfægtede beslutning som eksempler på gennemførelsen af en gentlemen's agreement mellem NAVEG og FEG om levering fra sidstnævntes medlemmer (herefter »gentlemen's agreement«). I denne forbindelse blev der navnlig påberåbt to breve fra virksomheden Spaanderman Licht.

75 Retten foretog i den appellerede doms præmis 196 og 208 en undersøgelse af disse breves bevisværdi.

76 Hvad navnlig angår brevet af 14. august 1991 vurderede Retten i præmis 196 bevisværdien ved at afveje dette brevs ordlyd i forhold til den sammenhæng, hvori det blev affattet. Retten anførte for det første, at skrivelsen var rettet til NAVEG som svar på et spørgsmål, som sammenslutningen havde stillet to dage før. Det var således NAVEG, der tog initiativet til at forhøre sig hos Spaanderman Licht om begrundelsen for, at selskabet ikke ville levere til CEF. For det andet anførte Retten, at dette brev lå efter Kommissionens begæringer om oplysninger til FEG og TU af 25. juli 1991, og at det derfor ikke var overbevisende.

77 For så vidt angår Spaanderman Lichts brev til CEF af 22. maj 1991 fastslog Retten, at Spaanderman Licht begrænsede sig til at anføre, at virksomheden ikke ønskede at udvide sit forhandlernet. Retten anførte imidlertid, at dette brev blev udarbejdet, da Kommissionens undersøgelse allerede verserede.

78 Det følger således af den appellerede doms præmis 196 og 208, at Retten på tilstrækkelig vis begrundede, hvorfor disse breve ikke var overbevisende, og hvorfor de blev afvist som diskulperende bevis.

79 Hvad angår den af FEG påståede selvmodsigelse i den appellerede doms begrundelse skal det fastslås, således som generaladvokaten har anført i punkt 27 i forslaget til afgørelse, at da der ikke er nogen logisk forbindelse mellem vurderingen af, om varigheden af den administrative procedure var rimelig, og vurderingen af bevisværdien af dokumenter, der blev fremlagt for Retten som bevis, indeholder dommen ingen selvmodsigelse.

80 I øvrigt afhænger den bevisværdi, som det udelukkende tilkommer Retten at vurdere, af forhold, parterne har fremført for Retten som bevis, ikke nødvendigvis af den fase af den administrative procedure, hvorunder de er blevet affattet. Som generaladvokaten har anført i punkt 28 i forslaget til afgørelse, skal denne beviskraft efterprøves under hensyntagen til alle de relevante faktorer i den foreliggende sag. Det fremgår imidlertid af den appellerede doms præmis 196 og 206, at den omstændighed, at Kommissionen allerede havde indledt sin undersøgelse, ikke var den eneste afgørende faktor for Rettens afvisning af navnlig Spaanderman Lichts breve af 22. maj og 14. august 1991 som dokumenter, der kunne rejse tvivl om Kommissionens beviser for gennemførelsen af en gentlemen's agreement. Præmis 196 og 208 kan derfor kun fortolkes således, at et dokument, der er affattet, da Kommissionens undersøgelse allerede verserede, ikke efter sin art kan have nogen bevisværdi.

81 På baggrund af ovenstående skal det andet appelanbringende forkastes som ugrundet.

Det tredje anbringende om Rettens vurdering af Kommissionens bevis for den kollektive eksklusive ordnings varighed

Parternes argumenter

82 FEG har det med tredje anbringende kritiseret Rettens vurdering af de beviser, hvorpå Kommissionen støttede sine konstateringer af den hovedovertrædelse af

artikel 81, stk. 1, EF, som sammenslutningen blev kritiseret for, nemlig en kollektiv eksklusiv samhandelsordning, som mellem den 11. marts 1986 og den 25. februar 1994 styrede forholdet mellem FEG og NAVEG. Disse beviser var så tynde og indirekte, at de ikke på nogen måde kunne kvalificeres som retmæssige og overbevisende beviser for en fortsat overtrædelse.

83 FEG har navnlig henvist til den appellerede doms præmis 141, hvori Retten udtalte, at Kommissionen havde foretaget »[...] en samlet vurdering af alle relevante beviser og indicier«. FEG er af den opfattelse, at der i denne sag er tale om en utilstrækkelig hjemmel for bevisførelsen, og at der ikke skal fremlægges »indicier«, men retmæssige og overbevisende beviser for den fastslåede overtrædelse og dens varighed.

84 Endvidere har FEG kritiseret Retten for ikke at have taget hensyn til den omstændighed, at Kommissionen i sin argumentation ikke fremlagde det mindste bevis for en sådan eksklusiv samhandelsordning for perioderne mellem den 12. marts 1986 og den 28. februar 1989 og mellem den 18. november 1991 og den 25. februar 1994.

85 FEG har kritiseret den appellerede doms præmis 411, hvori Retten imod sammenslutningen udtalte, at »Kommissionen har ført bevis for tilstedeværelsen af en fortsat overtrædelse i perioden mellem 1986 og 1994«. Den eneste begrundelse, som følger af dommens præmis 406, var, at Retten vedrørende de overtrædelser, som TU var kritiseret for, fandt, at »[o]vertrædelserne [...] i sagens natur [er] løbende«. FEG har kritiseret denne argumentation, idet sammenslutningen har anført, at den ikke opfylder begrundelsespligten.

86 Kommissionen er af den opfattelse, at det tredje anbringende skal afvises, i det omfang det tilsigter at få Domstolen til at foretage en fornyet prøvelse af de anbringender og argumenter, som allerede er analyseret og forkastet af Retten.

87 Kommissionen har subsidiært anført, at dette anbringende er ugrundet. For så vidt angår FEG's kritik af, at Retten anvendte et urigtigt retligt kriterium, idet den støttede sig til »indicier«, har Kommissionen anført, at Domstolen i præmis 57 i dommen i sagen Aalborg Portland m.fl. mod Kommissionen har bekræftet, at et sådant kriterium er passende.

88 Hvad angår det påståede manglende bevis for en kollektiv eksklusiv samhandelsordnings forekomst i visse perioder har Kommissionen anfægtet en sådan forståelse af den appellerede dom og anført, at Retten udtalte, at overtrædelsen skulle kvalificeres som en »fortsat overtrædelse« (jf. den appellerede doms præmis 90, 406 og 411).

89 I modsætning til det af FEG anførte er Kommissionen af den opfattelse, at Retten ved konstateringen af den kollektive eksklusive ordnings varighed ikke udelukkende støttede sig til overtrædelsens »fortsatte« karakter. Kommissionen har henvist til den appellerede doms præmis 192 og 408, hvori Retten beskrev de konkrete indicier, som førte Kommissionen til at fastlægge overtrædelsens varighed.

Domstolens bemærkninger

90 FEG har i forbindelse med det tredje anbringende i det væsentlige bestridt de retlige kriterier, som Retten støttede sig til ved vurderingen af de beviser, som Kommissionen havde fremlagt til støtte for varigheden af en overtrædelse af artikel 81, stk. 1, EF. Endvidere er FEG af den opfattelse, at den appellerede dom ikke er tilstrækkeligt begrundet hvad angår den kollektive eksklusive samhandelsordnings »fortsatte« karakter. I dette lys vedrører det tredje anbringende retsspørgsmål, der kan forelægges Domstolen under en appelsag, og det kan derfor antages til realitetsbehandling.

91 Da forekomsten af en gentlemen's agreement blev bestridt af FEG og TU, udtalte Retten i den appellerede doms præmis 141, at det skulle undersøges, om Kommissionen i den anfægtede beslutning havde løftet den bevisbyrde, der påhvilede den, når den konkluderede, at der forelå en gentlemen's agreement, for hvilken der var beviser fra den 11. marts 1986. Retten anførte, at dette beroede på en samlet vurdering af alle relevante beviser og indicier.

92 Retten anførte i den appellerede doms præmis 210 efter at have undersøgt denne gentlemen's agreements tilblivelseshistorie og gennemførelse, at FEG og TU efter en samlet vurdering ikke havde kunnet rejse tvivl om, at de beviser, Kommissionen gjorde gældende i den anfægtede beslutning, var overbevisende, objektive og samstemmende.

93 FEG har inden for rammerne af nærværende appelsag bestridt, at henvisningen til »indicier« som bevis for, at den kollektive eksklusive ordning forelå, var passende.

94 Dette argument kan ikke tages til følge. Domstolen har allerede udtalt, at i de fleste tilfælde må den omstændighed, at der foreligger en konkurrencebegrænsende praksis eller aftale, udledes ved en slutning ud fra et vist antal sammenfaldende omstændigheder og indicier, der, når de betragtes samlet, og i mangel af en anden logisk forklaring kan udgøre beviset for en tilsidesættelse af konkurrencereglerne (dommen i sagen Aalborg Portland m.fl. mod Kommissionen, præmis 57).

95 Som generaladvokaten har anført i punkt 38 i forslaget til afgørelse, kan sådanne indicier og sammenfaldende omstændigheder ikke kun give oplysninger om den blotte forekomst af konkurrencebegrænsende praksis eller aftaler, men også om varigheden af fortsat konkurrencebegrænsende adfærd eller om perioden for anvendelse af en aftale, der er indgået i strid med konkurrencereglerne.

96 I lyset af denne retspraksis begik Retten ikke nogen retlig fejl, idet den støttede sin vurdering af forekomsten af en kollektiv eksklusiv samhandelsordning og varigheden heraf på »en samlet vurdering af alle relevante beviser og indicier«. Spørgsmålet om, hvilken bevisværdi Retten tillagde hvert element af disse beviser og indicier, som Kommissionen havde fremlagt, udgør imidlertid et spørgsmål om en vurdering af faktiske omstændigheder, der ikke som sådan er omfattet af Domstolens kontrol under en appelsag.

97 FEG har inden for rammerne af det tredje anbringende ligeledes kritiseret Retten for at have set bort fra det manglende bevis for, at der forelå en kollektiv eksklusiv samhandelsordning i visse bestemte perioder.

98 Det skal i denne henseende præciseres, at Retten i den appellerede doms præmis 411 udtalte, at Kommissionen havde ført bevis for tilstedeværelsen af en fortsat overtrædelse i perioden mellem 1986 og 1994. Den omstændighed, at der ikke blev fremlagt et sådant bevis for visse bestemt perioder, er ikke til hinder for, at overtrædelsen anses for at foreligge i en periode, der samlet set er længere end denne, eftersom en sådan konstatering hviler på objektive og samstemmende indicier. I forbindelse med en overtrædelse, der udstrækker sig over flere år, er den omstændighed, at kartellet viser sig under forskellige perioder, som kan adskilles af længere eller kortere mellemrum, fortsat uden betydning for, at dette kartel eksisterer, for så vidt som de forskellige handlinger, der er en del af denne overtrædelse, forfølger et enkelt formål og er omfattet af en enkelt, fortsat overtrædelse.

99 FEG har ligeledes kritiseret Rettens konstatering af, at der forelå en »fortsat overtrædelse«. FEG er af den opfattelse, at konstateringen af en sådan overtrædelse kun er begrundet i det blotte forhold, som er opregnet i den appellerede doms præmis 406, at Retten vedrørende de overtrædelser, som TU blev kritiseret for, fandt, at »[o]vertrædelserne [...] i sagens natur [er] løbende«. FEG har kritiseret denne argumentation, idet den ikke opfylder begrundelsespligten, eftersom den blotte henvisning til »sagens natur« ikke kan udgøre en tilstrækkelig begrundelse.

100 Dette argument tager åbenbart ikke hensyn til den appellerede doms præmis 411, hvori Retten fastslog, at Kommissionen havde ført bevis for tilstedeværelsen af en fortsat overtrædelse i perioden mellem 1986 og 1994. Retten henviste i denne henseende til sin argumentation i dommens forudgående præmisser, navnlig præmis 408, hvori den i detaljer forklarede grundlaget for denne overtrædelses varighed. Denne sidstnævnte præmis har følgende ordlyd:

»Hvad angår den overtrædelse, der er omhandlet i den anfægtede beslutnings artikel 1, har Kommissionen ikke været i stand til at fastsætte den nøjagtige dato for indgåelsen af den kollektive eksklusive samhandelsordning. Kommissionen har imidlertid ført bevis for tilstedeværelsen af ordningen fra mødet den 11. marts 1986, hvor bestyrelserne for FEG og NAVEG omtalte den pågældende gentlemen's agreement. Kommissionen har endvidere fremlagt en række indicier efter dette møde, som den har lagt til grund ved antagelsen af, at den pågældende gentlemen's agreement fortsat blev anvendt af NAVEG's medlemmer (jf. betragtning 47-49 til den anfægtede beslutning). Kommissionen har endvidere henvist til flere indicier, som viser, at NAVEG's medlemmer fulgte sammenslutningens anbefalinger ved anvendelsen af den pågældende gentlemen's agreement (betragtning 50-52 til den anfægtede beslutning). Det sidste af disse indicier er referatet af et internt møde i virksomheden Hemmink af 25. februar 1994, hvorunder dette medlem af NEVEG anførte at have nægtet at levere til en grossist, der ikke var medlem af FEG [...]«

101 På baggrund af ovenstående skal FEG's tredje appelanbringende, som vedrører en påstået retlig fejl og en påstået begrundelsesmangel hvad angår Rettens vurdering af den kollektive eksklusive samhandelsordnings varighed, således som Kommissionen fastlagde den i den anfægtede beslutning, forkastes.

Det fjerde anbringende om Rettens vurdering af FEG's argumenter vedrørende samordnet praksis med hensyn til prisfastsættelse

102 FEG har med det fjerde anbringende gjort gældende, at Retten hvad angår flere aspekter af den overtrædelse, som sammenslutningen blev foreholdt, undlod at undersøge hovedindholdet af de argumenter, sammenslutningen påberåbte sig, eller kun tog åbenbart unøjagtigt hensyn hertil, hvorved Retten tilsidesatte den begrundelsespligt, som påhviler den. Dette anbringende har fem led.

Det fjerde anbringendes første led vedrørende kvalificeringen af samordnet praksis med hensyn til prisfastsættelse som en enkelt, fortsat overtrædelse

— Parternes argumenter

103 FEG har gjort gældende, at Rettens konstatering i den appellerede doms præmis 403-412, hvorefter de forskellige prisaftaler udgjorde en enkelt, fortsat overtrædelse, er uforståelig og uforenelig med begrundelsespligten.

104 FEG har gjort gældende, at det ifølge fast retspraksis skal fastslås, for at en enkelt overtrædelse kan antages at foreligge, at de forskellige kritiserede handlinger indgår i en »samlet plan«, fordi de har det samme formål (jf. i denne retning dommen i sagen Aalborg Portland m.fl. mod Kommissionen, præmis 258).

105 I det foreliggende tilfælde var der imidlertid tale om meget uensartede beslutninger og former for praksis, der havde helt forskellige formål, og Kommissionen kunne ikke blot begrænse sig til at udlede en samlet plan, men skulle have godtgjort, at disse former for praksis var materielt konnekse. Retten burde have efterprøvet, om Kommissionen faktisk havde godtgjort, at der var en sådan konneksitet.

106 FEG har bestridt, at der forelå en sådan »samlet plan«, og er af den opfattelse, at de konklusioner, Retten nåede til, var så mangelfulde, at de er uforenelige med begrundelsespligten.

107 Kommissionen har i denne henseende principalt gjort gældende, at FEG med dette anbringende ønsker at få Domstolen til at foretage en fornyet prøvelse af Rettens faktiske vurdering af beviser for, at der forelå en »samlet plan«. Dette led af det fjerde anbringende skal derfor afvises.

108 Kommissionen har subsidiært anført, at det fjerde anbringendes første led er ugrundet. Retten antog klart og begrundet i den appellerede doms præmis 342, at de to fastslåede overtrædelser, nemlig den kollektive eksklusive samhandelsordning og prisaftalerne, var en del af en »samlet plan«, idet de forfølger samme konkurrencestridige formål. Kommissionen har anført, at det, der gælder for disse to overtrædelser, nødvendigvis ligeledes må gælde for deres hovedbestanddele.

— Domstolens bemærkninger

109 Det første led af FEG's fjerde anbringende er rettet mod de retlige kriterier, som Retten støttede sig på ved kvalificeringen af forskellige former for praksis med

hensyn til prisfastsættelse som en enkelt, fortsat overtrædelse, og mod den appellerede doms begrundelse herfor. Dette led kan derfor antages til realitetsbehandling.

110 En tilsidesættelse af artikel 81, stk. 1, EF kan foreligge ikke alene ved en enkeltstående handling, men også ved en række handlinger eller en fortsat adfærd. Denne fortolkning kan ikke anfægtes under henvisning til, at et eller flere elementer i rækken af handlinger eller i den sammenhængende adfærd også i sig selv og isoleret betragtet kan udgøre en tilsidesættelse af den nævnte bestemmelse. Når de forskellige handlinger indgår i en »samlet plan«, fordi de har det samme formål, nemlig at fordreje konkurrencen inden for det fælles marked, kan Kommissionen med rette pålægge ansvaret for disse handlinger på grundlag af deltagelsen i overtrædelsen betragtet i sin helhed (jf. dommen i sagen Aalborg Portland m.fl. mod Kommissionen, præmis 258).

111 Det følger af den appellerede dom, at det netop var en sådan argumentation, der lå bag Rettens kvalificering af samordnet praksis med hensyn til prisfastsættelse som en enkelt, fortsat overtrædelse.

112 Retten fastslog navnlig i den appellerede doms præmis 342, at den kollektive eksklusive samhandelsordning og den samordnede praksis med hensyn til prisfastsættelse forfølger samme konkurrencestridige formål, der består i opretholdelse af priserne på et niveau, hvor der ikke er konkurrence, ved for det første at begrænse konkurrenceevnen for virksomheder, der forsøger at operere på markedet for grossistdistribution af elektrisk installationsmateriel i Nederlandene, og derved konkurrerer med FEG's medlemmer, uden at de selv er medlem af denne sammenslutning, og for det andet ved delvist at samordne deres prispolitik.

113 Som generaladvokaten har anført i punkt 47 i forslaget til afgørelse, følger det ligeledes af en sådan konstatering, at hver enkelt af de to overtrædelser for sig, dvs. både den kollektive eksklusive samhandelsordning og den samordnede praksis med hensyn til prisfastsættelse, havde dette samme formål.

114 Den appellerede doms præmis 403-412, sammenholdt med Rettens konstatering i præmis 342, indeholder dermed hverken en retlig fejl eller en begrundelsesmangel for dommen.

115 Det fjerde anbringendes første led skal derfor forkastes som ugrundet.

Det fjerde anbringendes andet led vedrørende standardrabatter ved salg af elektrisk installationsmateriel til skoler

— Parternes argumenter

116 FEG har med dette led af det fjerde anbringende kritiseret Retten for i den appellerede doms præmis 412 at have antaget, at standardrabatterne ved salg af elektrisk installationsmateriel til skoler var bevis for »fortsatte drøftelser om priser efter 1991«.

117 FEG har anført, at der imidlertid var tale om et enkelt tilfælde, hvor sammenslutningens medlemmer efter anmodning fra UNETO fik en konkret anbefaling, der kun vedrørte grossistleveringer i helt ubetydeligt omfang, samt at der forelå en særlig social berettigelse. Ifølge FEG var der tale om meget store særrabatter på skolemateriel, som blev indkøbt af offentlige undervisningsinstitutioner, hvis elever udgjorde installationsvirksomhedernes målgruppe. Sådanne rabatter var dermed svaret på en anmodning om særlig støtte, som havde et socialt formål.

118 FEG har kritiseret Retten for at have set bort fra disse argumenter, idet den i den appellerede doms præmis 324 fandt, at det hævdede sociale formål med aftalen ikke kunne tages i betragtning inden for rammerne af artikel 81, stk. 1, EF. Retten tilsidesatte således denne bestemmelse, idet den ikke undersøgte, om ordningen med særrabatter opfyldte alle betingelserne for anvendelse heraf, især betingelsen om påvirkning af handelen inden for Fællesskabet.

119 Endvidere er FEG af den opfattelse, at Rettens begrundelse i denne henseende er utilstrækkelig.

120 Kommissionen har principalt gjort gældende, at FEG med dette led af det fjerde anbringende ønsker at rejse tvivl om Rettens faktiske vurdering af det konkurrencestridige formål med aftaler om rabatter til skoler, og dette led skal derfor afvises.

121 Kommissionen har subsidiært anført, at dette led af det fjerde anbringende er ugrundet. Retten analyserede i den appellerede doms præmis 324 på korrekt vis FEG's ovennævnte argumenter, der er opregnet i dommens præmis 311. Endvidere er den omstændighed, at rabataftalen, således som FEG har gjort gældende, udgjorde et »enkelt tilfælde«, uden betydning. En adfærd, hvis formål er åbenbart konkurrencestridigt, og som vedrører hovedparten af grossisthandelen med elektroteknik i Nederlandene, kan ikke undslippe forbuddet i artikel 81, stk. 1, EF med den begrundelse, at der var tale om et »enkelt tilfælde«.

— Domstolens bemærkninger

122 Dette led af det fjerde anbringende kan antages til realitetsbehandling, for så vidt som det vedrører dels de retlige kriterier bag kvalificeringen af standardrabatter ved

salg af elektrisk installationsmateriel til skoler som bevis for fortsatte drøftelser om priser efter 1991, dels den hævdede utilstrækkelige begrundelse herfor i den appellerede dom.

123 Retten fastslog i den appellerede doms præmis 317, at TU og FEG ikke bestred, at der havde fundet drøftelser sted om FEG's medlemmers rabatter, priser, marginer og omsætning, men gjorde gældende, at disse drøftelser ikke var i strid med artikel 81, stk. 1, EF, for så vidt som de ikke havde haft virkning på markedet, idet de ikke var blevet gennemført eller havde haft mærkbare virkninger.

124 Retten forkastede disse argumenter. Retten udtalte i den appellerede doms præmis 324 følgende:

»Hvad angår standardrabatter ved salg af elektrisk installationsmateriel til skoler (betragtning 83 til den anfægtede beslutning) er det ubestridt, at FEG, TU og andre af sammenslutningens medlemmer blev enige om en standardrabat på 35%. En sådan samling af interesser har udtrykkeligt til formål at begrænse FEG's medlemmers frie fastsættelse af deres forretningspolitik. Hvad angår det hævdede sociale formål med aftalen kan det ikke tages i betragtning inden for rammerne af artikel 81, stk. 1, EF.«

125 Denne præmis i den appellerede dom afslører ingen fejl begået af Retten, eftersom det med henblik på anvendelsen af artikel 81, stk. 1, EF ikke er nødvendigt at tage hensyn til de konkrete virkninger af en aftale, når det fremgår, at aftalen har til formål at hindre, begrænse eller fordreje konkurrencen inden for det fælles marked (dommen i sagen Aalborg Portland m.fl. mod Kommissionen, præmis 261).

126 Hverken det konkurrencestridige formål med aftalen om standardrabatter til skoler, som Retten fastslog, eller disse rabatters enkelte eller sociale karakter kan efter sin art unddrage denne aftale fra anvendelse af artikel 81, stk. 1, EF.

127 På grundlag af ovenstående skal FEG's argument om en påstået utilstrækkelig begrundelse herfor i den appellerede dom forkastes.

128 Det fjerde anbringendes andet led skal derfor forkastes.

Det fjerde anbringendes tredje led vedrørende »tråd og kabel«-produktudvalgets praksis og andre påståede tilfælde af udveksling af oplysninger

— Parternes argumenter

129 Dette led af det fjerde anbringende er rettet mod den appellerede doms præmis 317-323, hvori Retten undersøgte den overtrædelse, som skyldtes »tråd og kabel«-produktudvalgets praksis.

130 FEG har anført, at det fremgår af denne undersøgelse, at Retten ikke godtgjorde, at der i forbindelse med dette udvalg havde fundet praksis sted, der var begrænsende for konkurrencen, men at Retten ikke desto mindre i den appellerede doms præmis 323 antog, at Kommissionen med rette havde kunnet beskrive denne praksis som »[...] indicier for en praksis, hvis formål var at begrænse konkurrencen i henhold til artikel 81, stk. 1, EF«.

131 FEG har kritiseret denne konstatering, da den støttes på et urigtigt kriterium. Ifølge FEG kan Kommissionen ikke begrænse sig til at identificere indicier og skal reelt godtgøre, at denne restriktive praksis faktisk fandt sted. FEG er af den opfattelse, at sammenslutningen begrundet og detaljeret har godtgjort, at der ikke var gennemført nogen konkret praksis, som opfyldte de konkurrencebegrænsende formål, Kommissionen havde identificeret, og at de betingelser, der gør det muligt at fastslå forekomsten af samordnet praksis i artikel 81, stk. 1, EF's forstand, dermed ikke er gyldigt opfyldt.

132 Kommissionen har i denne henseende anført, at dette led af det fjerde anbringende ikke tager hensyn til den appellerede doms præmis 321 og 323, hvori Retten tog den pågældende ordning med udveksling af oplysninger som et yderligere indicium for en samlet praksis, der tilsigtede at begrænse priskonkurrencen. Ifølge Kommissionen fremgår det imidlertid af fast retspraksis, at beslutninger og aftaler, der har til formål at begrænse konkurrencen, er forbudte ved artikel 81, stk. 1, EF, uden at det er nødvendigt at tage hensyn til deres konkrete virkninger (dommen i sagen Aalborg Portland m.fl. mod Kommissionen, præmis 261).

133 Kommissionen har tilføjet, at Domstolens praksis fastslår, at forbuddet i denne bestemmelse i EF-traktaten finder anvendelse på samordnet praksis, uden at der skal godtgøres en konkurrencebegrænsende adfærd: Den blotte adfærd på markedet er tilstrækkelig (dom af 8.7.1999, sag C-49/92 P, Kommissionen mod Anic Partecipazioni, Sml. I, s. 4125, præmis 122-124).

— Domstolens bemærkninger

134 Som alle de forudgående led af det fjerde anbringende vedrører dets tredje led Rettens vurdering af FEG's argumenter om, at den samordnede praksis med hensyn til prisfastsættelse og rabatterne til skoler, hvis forekomst Kommissionen havde fastslået, ikke var i strid med artikel 81, stk. 1, EF, for så vidt som de ikke havde haft

virkninger på markedet, eftersom de ikke blev gennemført eller ikke havde mærkbare virkninger. I dette lys vedrører dette led af det fjerde anbringende et retsspørgsmål, som derfor skal antages til realitetsbehandling.

135 Det fremgår af fast retspraksis, at det forhold, at der foreligger en konkurrencebegrænsende praksis eller aftale, skal udledes ved en slutning ud fra et vist antal sammenfaldende omstændigheder og indicier, der, når de betragtes samlet, og i mangel af en anden logisk forklaring kan udgøre beviset for en tilsidesættelse af konkurrencereglerne (dommen i sagen Aalborg Portland m.fl. mod Kommissionen, præmis 57).

136 Endvidere er det med henblik på anvendelsen af artikel 81, stk. 1, EF ikke nødvendigt at tage hensyn til de konkrete virkninger af en aftale, når det fremgår, at aftalen har til formål at hindre, begrænse eller fordreje konkurrencen inden for det fælles marked (dommen i sagen Aalborg Portland m.fl. mod Kommissionen, præmis 261).

137 En samordnet praksis er ligeledes omfattet af artikel 81, stk. 1, EF, selv om der ikke er konkurrencebegrænsende virkninger på markedet.

138 Det følger først og fremmest af selve bestemmelsens ordlyd, at samordnet praksis er forbudt, uanset dens virkning, når der er et konkurrencestridigt formål, ligesom det er tilfældet med aftaler mellem virksomheder og beslutninger fra virksomhedssammenslutninger.

139 Selv om begrebet samordnet praksis i sig selv dernæst forudsætter en adfærd fra deltagende virksomheder på markedet, indebærer begrebet ikke nødvendigvis, at denne adfærd konkret har den virkning at begrænse, forhindre eller fordreje konkurrencen (dom af 8.7.1999, sag C-199/92 P, Hüls mod Kommissionen, Sml. I, s. 4287, præmis 165).

140 Det følger af den appellerede dom, at Retten netop støttede sig på disse principper ved vurderingen af den samordnede praksis med hensyn til prisfastsættelse og rabatten til skoler, som Kommissionen havde fastslået i den anfægtede beslutning.

141 Retten anførte i forbindelse med denne vurdering i den appellerede doms præmis 321, at Kommissionen med rette havde fundet, at formålet med det omhandlede system til udveksling af oplysninger var at påvirke markedet. Retten udledte heraf, at Kommissionen derfor havde kunnet anse det for et yderligere indicium for forekomsten af en praksis, der skulle begrænse priskonkurrencen mellem medlemmerne af FEG.

142 Endelig bemærkede Retten i den appellerede doms præmis 322 hvad angår »tråd og kabel«-produktudvalget, at formålet hermed ifølge den anfægtede beslutning var at »tilstræbe ro på markedet og opretholde prisniveauet«. Retten fandt, at der udtrykkeligt var tale om et formål, som er forbudt efter artikel 81, stk. 1, EF, idet det tilsigtede at lade resultatet af deres samarbejde om priser træde i stedet for individuelle afgørelser.

143 Da det konkurrencestridige formål med den samordnede praksis for udveksling af prisoplysninger var fastslået, var Retten derfor ikke forpligtet til at foretage en undersøgelse af de konkrete virkninger på markedet.

144 Det fjerde anbringendes tredje led skal derfor forkastes som ugrundet.

Det fjerde anbringendes fjerde led vedrørende den bindende vedtagelse om faste priser og om publikationer

— Parternes argumenter

145 FEG har anført, at den bindende vedtagelse om faste priser allerede var bortfaldet kort tid efter dens vedtagelse i 1984, hvorfor Retten ikke gyldigt kunne fastslå, at den overtrædelse, der var forbundet med denne vedtagelse, vedvarede indtil datoen for dens formelle ophævelse, nemlig indtil den 23. november 1993.

146 Endvidere har FEG gjort gældende, at det ikke gyldigt kunne fastslås, at den bindende vedtagelse om faste priser og om publikationer blev anvendt. FEG har anført, at der kun kan være tale om samordnet praksis i henhold til artikel 81, stk. 1, EF, når en sådan praksis reelt fandt sted på markedet. Retten fastslog imidlertid ikke forekomsten heraf, men begrænsede sig til i den appellerede doms præmis 291 at erklære, at det ikke var nødvendigt at efterprøve, om de to vedtagelser faktisk blev gennemført, eftersom de havde et konkurrencebegrænsende formål.

147 I øvrigt er de bindende vedtagelser ifølge FEG efter deres art så forskellige fra andre overtrædelser, som sammenslutningen påstås at have begået med hensyn til priser, at det er en tilsidesættelse af begrundelsespligten, at Retten kunne anse det for en enkelt overtrædelse. Kommissionen burde have behandlet de to bindende vedtagelser som selvstændige vedtagelser i forhold til forbuddet i artikel 81, stk. 1,

EF, og Retten burde have foretaget denne undersøgelse i forhold til deres virkning på handelen mellem staterne.

148 Kommissionen har i denne henseende principalt gjort gældende, at dette led af det fjerde anbringende tilsigter at rejse tvivl om Rettens faktiske konstatering og derfor skal afvises.

149 Kommissionen har subsidiært anført, at dette led er ugrundet. Selv hvis den bindende vedtagelse om faste priser ikke havde nogen effektiv virkning, således som FEG har anført, er dette ifølge Kommissionen ikke til hinder for Rettens konstatering af, at vedtagelsen udgjorde en forbudt adfærd, der vedvarede, indtil den blev ophævet den 23. november 1993.

150 Kommissionen har fastslået, at Retten i den appellerede doms præmis 295 med rette udtalte, at den bindende vedtagelse om faste priser var en vedtagelse fra en sammenslutning af virksomheder i henhold til artikel 81, stk. 1, EF med et konkurrencebegrænsende formål. Sådanne vedtagelser er forbudte i henhold til denne bestemmelse, uden at det er nødvendigt at undersøge deres konkrete virkninger.

151 Kommissionen er i øvrigt af den opfattelse, at FEG's kritik af Rettens konstatering af, at de to pågældende bindende vedtagelser udgjorde en og samme overtrædelse, er ugrundet. Retten støttede sig ved sin vurdering på et korrekt retligt kriterium, nemlig at vedtagelsernes formål var at begrænse konkurrencen.

— Domstolens bemærkninger

152 Det fjerde anbringendes fjerde led skal afvises, i det omfang det tilsigter at anfægte Rettens vurdering af faktiske omstændigheder, hvorefter den bindende vedtagelse om faste priser vedvarede indtil datoen for dens formelle ophævelse. En sådan fornyet prøvelse af faktiske omstændigheder og beviser, som Retten fastslog, er ikke omfattet af Domstolens kompetence under en appelsag.

153 Det skal derimod undersøges, om dette led af det fjerde anbringende er begrundet, for så vidt som det tilsigter at kritisere den appellerede doms begrundelse for kvalificeringen af de to pågældende bindende vedtagelser som en »enkelt overtrædelse« og Rettens påståede retlige fejl som følge af det forhold, at den ikke undersøgte, om disse vedtagelser faktisk blev gennemført.

154 I den appellerede doms præmis 289 udtalte Retten, at Kommissionen i den anfægtede beslutnings artikel 2 omtalte to af FEG's »bindende vedtagelser«, en vedrørende faste priser og en anden vedrørende publikationer. Det blev præciseret, at disse vedtagelser i medfør af sammenslutningens vedtægter havde en bindende virkning i forhold til medlemmerne. Medlemmernes manglende overholdelse af vedtagelserne kunne føre til suspension eller fratagelse af medlemskabet.

155 Det fremgår af den appellerede doms præmis 290, at FEG og TU for Retten gjorde gældende, at disse vedtagelser var uden virkning indtil datoen for deres ophævelse den 23. november 1993. Enhver begrænsning af konkurrencen blev derfor udelukket.

156 I dommens præmis 291 udtalte Retten, at det skulle undersøges, om de pågældende bindende vedtagelser forfulgte et konkurrencebegrænsende formål. I bekræftende fald ville enhver gennemgang af disse vedtagelser have været overflødig i forhold til anvendelsen af artikel 81, stk. 1, EF.

157 Det var faktisk denne konklusion, Retten nåede til i den appellerede doms præmis 292-300.

158 Hvad således angår den bindende vedtagelse om faste priser fastslog Retten i den appellerede doms præmis 295, at denne vedtagelse fra en sammenslutning af virksomheder begrænsede den frie prisfastsættelse for sammenslutningens medlemmer og forfulgte et konkurrencebegrænsende formål i henhold til artikel 81, stk. 1, EF.

159 For så vidt angår den bindende vedtagelse om publikationer konkluderede Retten i præmis 300, at den havde til formål at begrænse de enkelte FEG-medlemmers adfærd i forbindelse med deres forretningspolitik vedrørende publikationer med henblik på at beskytte dem mod følgerne af en konkurrence, som disse medlemmer antog ville være ødelæggende. Retten anførte, at en vedtagelse af denne art klart fulgte et konkurrencebegrænsende formål i henhold til traktatbestemmelsen.

160 Da Retten fastslog, at de to bindende vedtagelser havde et konkurrencebegrænsende formål, kan det ikke kræves — i modsætning til det af FEG anførte — at Retten ligeledes godtgjorde deres konkrete virkninger på markedet. Således som det er bemærket i denne doms præmis 136, er det med henblik på anvendelsen af artikel 81, stk. 1, EF ikke nødvendigt at tage hensyn til de konkrete virkninger af en

aftale, når det fremgår, at aftalen har til formål at hindre, begrænse eller fordreje konkurrencen inden for det fælles marked.

161 For så vidt angår argumentet om den appellerede doms påståede utilstrækkelige begrundelse for kvalificeringen af den bindende vedtagelse om faste priser og om publikationer som en »enkelt overtrædelse« skal der henvises til Domstolens faste praksis om tilsidesættelse af artikel 81, stk. 1, EF, således som det er bemærket i denne doms præmis 110.

162 Ordlyden af den appellerede doms præmis 338 viser, selv om det kun var stiltiende, at Retten faktisk fastslog forekomsten af en »samlet plan«. Retten anførte nemlig, at medlemmerne af FEG og sammenslutningen, som besad en dominerende økonomisk styrke på det relevante marked, ved en række aftaler i fællesskab forsøgte at begrænse priskonkurrencen indbyrdes gennem drøftelser om priser og rabatter og ved gennem FEG at gennemføre bindende vedtagelser om priser og publikationer.

163 Forskellene mellem disse bindende vedtagelser, som FEG har gjort gældende, er uden betydning for kvalificeringen heraf som en »enkelt overtrædelse«, idet de er omfattet af en række aftaler med samme formål, nemlig at begrænse priskonkurrencen.

164 Det følger af det ovenstående, at det fjerde anbringendes fjerde led dels skal afvises, dels skal forkastes som ugrundet.

Det fjerde anbringendes femte led vedrørende FEG's fremsendelse af prisanbefalinger til medlemmerne

— Parternes argumenter

165 FEG har med det femte og sidste led af det fjerde anbringende kritiseret Retten for at have undladt at tage hensyn til den meget begrænsede rækkevidde og den enkeltstående karakter af de prisanbefalinger for »plasticrør«, som sammenslutningen sendte medlemmerne, og begrænsede sig til at bekræfte, at disse anbefalinger havde et konkurrencebegrænsende formål, således som det blev identificeret af Kommissionen, hvilket udgør en tilsidesættelse af den begrundelsespligt, der påhviler Retten.

166 FEG har endvidere kritiseret den appellerede doms præmis 333, hvori Retten forkastede sammenslutningens indvendinger mod Kommissionens konstateringer vedrørende den omstændighed, at et vist antal af sammenslutningens større medlemmer anvendte tilsvarende bruttoprislister, idet FEG har anført, at Kommissionen ikke kvalificerede denne praksis som særskilte overtrædelser af konkurrencereglerne, men som den fastslåede praksis' virkninger. FEG har gjort gældende, at den begrundelse, hvormed Retten forkastede indvendingerne, er uforenelig med den omstændighed, at Retten derefter detaljeret forklarede om konkurrencebegrænsningen på markedet for elektronisk installationsmateriel i Nederlandene for i dommens præmis 339 at konkludere, at »Kommissionen [...] således [havde] ført et tilstrækkeligt bevis for, at disse foranstaltninger var i strid med artikel 81 EF«.

167 FEG har anset Rettens stillingtagen, der kom til udtryk i den appellerede doms præmis 337, for uforståelig. Retten fandt, at FEG og TU ikke havde fremlagt tilstrækkelige vægtige beviser, der kunne svække Kommissionens antagelse af, at de priser, som grossisterne anvendte i Nederlandene, var højere end dem, der var gældende i andre medlemsstater. Det påhvilede Kommissionen at bevise eksistensen

af sådanne højere priser, men den har ikke fremlagt bevis herfor. Retten burde ikke have stillet sig tilfreds med argumentationen i præmis 337, men burde have krævet, at Kommissionen underbyggede sine »indicier« og »forslag« med konkrete beviser for sådan samordnet praksis fra FEG's side, som tilsigtede at begrænse konkurrencen.

168 FEG har som konklusion anført, at den appellerede doms begrundelse for FEG's påståede overtrædelser på prisområdet indeholder så alvorlige mangler, at dommen skal ophæves, i det mindste den del, som omhandler de nævnte overtrædelser. Endvidere tilsidesatte Retten flere gange artikel 81, stk. 1, EF ved at kvalificere en aftale som samordnet praksis uden at have fastslået, at denne aftale faktisk havde indebåret en sådan praksis.

169 Kommissionen er af den opfattelse, at dette led af det fjerde anbringende skal afvises, for så vidt som det søger at rejse tvivl om Rettens faktiske vurdering af de beviser, der var til rådighed.

170 Kommissionen har subsidiært henvist til den appellerede doms præmis 327 og 328, hvori Retten på begrundet vis forkastede FEG's og TU's argument om, at den adfærd, de blev kritiseret for, ikke havde haft et konkurrencebegrænsende formål.

171 Kommissionen har i øvrigt ikke anført nogen indbyrdes modstrid mellem den appellerede doms præmis 333 og præmis 334-339, i modsætning til det af FEG anførte.

172 For det første fastslog Retten ifølge Kommissionen faktisk i præmis 333, at FEG havde misforstået den anfægtede beslutning, eftersom den henviste til et sammen-

fald mellem de væsentligste grossisters kataloger til illustration af den svage grad af konkurrence, der fandtes på det relevante marked, og i præmis 334, at der var ført tilstrækkeligt bevis for prisaftalernes konkurrencebegrænsende karakter, og at det derfor var overflødigt at tage stilling til deres virkninger på markedet.

173 Dernæst undersøgte Retten i præmis 335-338 TU's forsøg på at forklare de slående ligheder mellem katalogerne. Herefter fremkom Retten i præmis 338 og 339 med den generelle konklusion på denne del af dommen vedrørende klagepunkterne om de faktiske omstændigheders retlige kvalificering, idet den udtalte, at »medlemmerne af FEG og sammenslutningen, som besidder en dominerende økonomisk styrke på det relevante marked, ved en række aftaler i fællesskab har forsøgt at begrænse priskonkurrencen imellem sig gennem drøftelser om priser og rabatter og ved gennem FEG at gennemføre bindende vedtagelser om priser og publikationer«, og at Kommissionen »således [havde] ført et tilstrækkeligt bevis for, at disse foranstaltninger var i strid med artikel 81 EF«.

174 Hvad endelig angår FEG's kritik af den appellerede doms præmis 337 er Kommissionen af den opfattelse, at FEG reelt ønsker at rejse tvivl om Rettens faktiske konstatering. Kommissionen har under alle omstændigheder anført, at denne præmis skal ses i sammenhæng med dommens præmis 334, hvori Retten fastslog, at praksis på prisområdet havde til formål at begrænse konkurrencen, og at det derfor var overflødigt at tage stilling til virkningerne på markedet.

175 Kommissionen har konkluderet, at dette led af det fjerde anbringende skal afvises eller i det mindste forkastes som ugrundet sammen med resten af anbringendet.

— Domstolens bemærkninger

176 Det skal anføres, at det fjerde anbringendes femte led kan antages til realitetsbehandling, for så vidt som det principalt vedrører den retlige kvalificering af FEG's prisanbefalinger til medlemmerne, idet de udgjorde et indicium for tilstedeværelsen af konkurrencebegrænsninger, og den påståede mangelfulde begrundelse herfor i den appellerede dom.

177 Retten foretog i den appellerede doms præmis 326 følgende konstateringer:

»Hvad angår FEG's fremsendelse af anbefalinger om priser til sine medlemmer er det ubestridt, at TU hjalp FEG ved omregningen af de vejledende nettopriser, som leverandører af visse plastikprodukter anvendte, til vejledende bruttopriser. Det er ligeledes ubestridt, at FEG regelmæssigt fremsendte lister med de seneste priser på disse produkter til sine medlemmer. [FEG og TU] har ikke bestridt, at hvad angår pvc-rør fremsendte FEG efter prisændringer vedtaget af fabrikanterne opdaterede prislister til sine medlemmer med oplysning om de procentsatser, som sammenslutningen anbefalede sine medlemmer at nedsætte eller forhøje priserne med (betragtning 85 til den anfægtede beslutning). Endelig har [FEG og TU] ikke bestridt rigtigheden af eller Kommissionens fortolkning i betragtning 87 til den anfægtede beslutning af referatet af det regionale FEG-møde den 2. marts 1989. Det fremgår af dette dokument, at FEG efter en forhøjelse af priserne for plasticrør havde anbefalet sine medlemmer at følge de vejledende priser.«

178 I dommens præmis 328 forkastede Retten FEG's og TU's anfægtelse af det forhold, at prisomregningen havde et konkurrencebegrænsende formål. Retten fastslog, at FEG og TU havde kunnet udøve en indflydelse på den frie prisdannelse ved hjælp af FEG's medlemmer, idet de gennemførte en udveksling og en spredning af oplysninger om priser og rabatter vedrørende visse former for elektrisk installa-

tionsmateriel i plastik. Retten konkluderede heraf, at Kommissionen med rette havde kunnet betragte disse forhold som indicier for, at der forelå en begrænsning af konkurrencen.

179 Det er i denne henseende tilstrækkeligt at fastslå, at Retten kun anvendte Domstolens faste praksis, hvorefter det er overflødigt at tage hensyn til en aftales konkrete virkninger, når det er åbenbart, at den har til formål at begrænse, hindre eller fordreje konkurrencen.

180 I øvrigt skal FEG's argument om den påståede modstrid mellem Rettens konstateringer i den appellerede doms præmis 333 og 339 forkastes, idet dette argument støttes på en urigtig forståelse af disse præmisser. Det fremgår af dommens præmis 339, sammenholdt med præmis 338, at der er tale om den generelle konklusion på dommens del om kvalificering af den samordnede praksis med hensyn til prisfastsættelse som værende i strid med artikel 81 EF. Denne konstatering vedrører dermed ikke lighederne mellem de priser og rabatter, der, således som det klart fremgår af ordlyden af præmis 333, blev påberåbt som eksempler for at karakterisere den pågældende praksis' virkninger på markedet og ikke som en særskilt overtrædelse i forhold til de i den anfægtede beslutnings dispositive del omhandlede overtrædelser.

181 Hvad angår FEG's kritik af den appellerede doms præmis 337 skal det fastslås, at Retten ikke uretmæssigt vendte bevisbyrden. Da Kommissionen i betragtning 119 til den anfægtede beslutning havde argumenteret for og fastslået, at den manglende priskonkurrence mellem FEG-medlemmerne ligeledes fremgik af prisniveauet på det nederlandske engrosmarked, og at forskellige omstændigheder tydede på, at prisniveauet for elektrisk installationsmateriel i Nederlandene lå højere end i de øvrige medlemsstater, påhvilede det FEG at fremlægge bevis, der kunne svække disse konstateringer.

182 Da den appellerede dom er tilstrækkeligt begrundet i denne henseende, skal det fjerde anbringendes femte led forkastes som ugrundet, og anbringendet skal derfor forkastes i sin helhed.

Det femte anbringende om, at FEG blev tilskrevet ansvaret for den kollektive eksklusive samhandelsordnings udvidelse

Parternes argumenter

183 FEG har kritiseret Retten for at have foretaget en urigtig fortolkning af fællesskabsretten, da den i den appellerede doms præmis 231, 236 og 393 udtalte, uden at der var tilstrækkelige indicier for den direkte betydning heraf, at Kommissionen gyldigt kunne støtte sig på denne sammenslutnings medlemmers individuelle handlinger og tilskrive sammenslutningen ansvaret for den fastslåede overtrædelse. Ifølge FEG undlod Retten at tage hensyn til, at FEG ikke havde spillet en egen særskilt rolle i forhold til medlemmerne ved gennemførelsen af den kritiserede praksis.

184 FEG har imidlertid anført, at Kommissionen for at tage hensyn til en virksomhedssammenslutnings og visse medlemmers samlede deltagelse i en og samme overtrædelse skal godtgøre, at sammenslutningens handling adskiller sig fra medlemmernes.

185 FEG har henvist til den appellerede doms præmis 227, sammenholdt med præmis 226, hvori Retten anerkendte, at Kommissionen ikke havde fremlagt andre indicier for FEG's direkte indblanding i hændelserne vedrørende den kollektive eksklusive samhandelsordnings udvidelse end det interne notat af 12. september 1990, der stammede fra et af FEG's medlemmer. Ifølge FEG kan et internt notat af denne art, som er blevet udarbejdet uden FEG's vidende, ikke tjene til at godtgøre sammenslutningens egen særskilte rolle i forhold til medlemmerne i disse begivenheder.

186 Hvad angår det forhold, som Retten i den appellerede doms præmis 230 og 392 kvalificerede som en samlet handling fra FEG's 26 medlemmers side, er det FEG's opfattelse, at Kommissionen ikke godtgjorde, at denne sammenslutning udtrykkeligt eller stiltiende havde samtykket i denne handlings indhold. Det blotte forhold, at de implicerede virksomheder var medlemmer af FEG, er ikke tilstrækkeligt til, at FEG kan tilskrives ansvaret for en sådan handling. Ifølge FEG undersøgte Retten heller ikke, om sammenslutningen havde eller ikke havde deltaget i gennemførelsesforanstaltninger forbundet med medlemmernes fælles handling.

187 FEG har ligeledes anfægtet Rettens antagelse i den appellerede doms præmis 392, hvorefter FEG's 26 medlemmer, der deltog i den fælles handling, havde handlet i sammenslutningens øvrige medlemmers almene interesse, og FEG er af den opfattelse, at denne antagelse er uforståelig, i det omfang den ikke er tilstrækkelig til, at sammenslutningen kan tilskrives ansvaret for denne handling.

188 FEG er ligeledes af den opfattelse, at Retten foretog en urigtig anvendelse af retspraksis, da den i den appellerede doms præmis 391 fandt, at det blotte forhold, at et begrænset antal repræsentanter for de 26 FEG-medlemmer på et givent tidspunkt havde haft ledelsesfunktioner i sammenslutningen, gjorde det muligt at tilskrive sammenslutningen ansvaret for den samordnede praksis. Denne omstændighed kan ikke udgøre et indicium for den egne rolle, der er adskilt fra medlemmernes, som FEG spillede for en sådan praksis.

189 Kommissionen er principalt af den opfattelse, at dette anbringende skal afvises, idet det søger at rejse tvivl om Rettens vurdering af faktiske omstændigheder.

190 Kommissionen har subsidiært gjort gældende, at dette anbringende hviler på en urigtig forståelse af den appellerede dom, og det er forkert at antage, at Retten kun tilskrev FEG ansvaret for denne samordnede praksis på grund af sammenslutningens individuelle medlemmers handlinger.

191 Kommissionen har anført, at Retten i den appellerede doms præmis 236 fastslog, at både FEG og TU havde spillet en personlig og særskilt rolle i overtrædelsen. For at kunne antage, at en sammenslutning og dens medlemmer deltager fælles i den samme overtrædelse, er det tilstrækkeligt, at Kommissionen godtgør, at sammenslutningen har handlet særskilt i forhold til medlemmernes handlinger. Kommissionen er af den opfattelse, at dette netop var Rettens fremgangsmåde.

192 Endvidere har Kommissionen gjort gældende, at FEG har undladt at tage hensyn til, at den pågældende forbudte adfærd ifølge Retten var del af en enkelt overtrædelse (jf. den appellerede doms præmis 391 og 406). Ifølge Kommissionen er det derfor tilstrækkeligt at godtgøre, at FEG bidrog til opfyldelsen af formålene med den kollektive eksklusive samhandelsordning, den havde medvirket til at stifte, og havde eller burde have kendskab til forsøg fra de andre virksomheder, der deltog i overtrædelsen, på at udstrække denne ordning til virksomheder, der ikke var medlem af NAVEG. Retten fastslog i den appellerede doms præmis 391, at Kommissionen havde anvendt det korrekte kriterium i denne henseende.

193 Kommissionen har derfor foreslået, at dette anbringende skal afvises eller i det mindste forkastes som ugrundet.

Domstolens bemærkninger

194 For så vidt som FEG med sit femte anbringende har anfægtet de retlige kriterier, på grundlag af hvilke Retten nåede til den konklusion, at den kollektive eksklusive samhandelsordnings udvidelse gyldigt kunne tilskrives FEG, og den appellerede doms begrundelse i denne henseende, kan det femte anbringende antages til realitetsbehandling.

195 Som det fremgår af den appellerede doms præmis 213, lagde Kommissionen i den anfægtede beslutning til grund, at FEG og TU havde forsøgt at udvide anvendelsesområdet for den omhandlede gentlemen's agreement til at omfatte leverandører, der ikke var repræsenteret ved agenter eller importører, der var medlem af NAVEG. Kommissionen støttede sig på forskellige eksempler på pression, som leverandører såsom Draka Polva, Holec, ABB og Klöckner Moeller havde været udsat for (jf. den anfægtede beslutnings betragtning 53-66 og 104-106). Kommissionen understregede desuden, at FEG havde forsøgt at udvide den kollektive eksklusive samhandelsordning til at omfatte Philips, der er leverandør af forbrugerelektronik.

196 I den appellerede doms præmis 236 konkluderede Retten, at ingen af de argumenter, Retten behandlede, kunne rejse tvivl om realiteten af de faktiske omstændigheder, der var gjort gældende i den anfægtede beslutning som bevis for, at FEG og TU havde udøvet et pres på visse leverandører, der ikke var medlemmer af NAVEG. Retten anførte, at Kommissionen under disse omstændigheder på grundlag af objektive og samstemmende indicier med rette konstaterede, dels at FEG søgte at udvide anvendelsesområdet for den omhandlede gentlemen's agreement til at omfatte leverandører, der ikke var medlemmer af NAVEG, dels at TU havde deltaget i flere handlinger med henblik på at forfølge dette formål.

197 Det er i det foreliggende tilfælde ubestridt, at Retten foretog en undersøgelse af FEG's særskilte rolle ved udvidelsen af nævnte gentlemen's agreement. Efter at have undersøgt ordlyden af referatet fra FEG's bestyrelsesmøde den 29. januar 1991 og det interne notat af 12. september 1990 anførte Retten i den appellerede doms præmis 226, at disse udsagn faktisk var et indicium for, at der forelå en aftale mellem FEG's medlemmer, og at sammenslutningen var direkte involveret i udarbejdelsen af det påtænkte modtræk efter CEF's indtræden på det nederlandske marked.

198 Henvisningen til kriteriet med FEG's direkte indblanding i medlemmernes bestræbelser på at udvide den kollektive eksklusive samhandelsordning til andre

leverandører fremgår i øvrigt af den appellerede doms præmis 231. I dommens præmis 227-230 undersøgte Retten et vist antal samstemmende indicier, som viste, at FEG's medlemmer individuelt eller samordnet havde søgt at få leverandører, der ikke var medlem af NAVEG, til at indgå ordninger til fordel for samtlige FEG's medlemmer, således at disse leverandører legitimt kunne antage, at disse handlinger var iværksat under sammenslutningens beskyttelse eller med dennes samtykke.

199 Retten konkluderede på grundlag heraf i den appellerede doms præmis 231, at det fremgår af handlinger, som visse af FEG's medlemmer — herunder flere af sammenslutningens direktører i bestyrelsen — foretog, at de ikke handlede på egne vegne, men på vegne af alle denne sammenslutnings medlemmer, uden dog direkte at handle i dennes navn. Ifølge Retten udledte Kommissionen med rette af disse handlinger, at FEG havde tilkendegivet sin hensigt om at udvide den kollektive eksklusive samhandelsordning til at omfatte leverandører, der ikke var medlemmer af NAVEG.

200 Som generaladvokaten har anført i punkt 85 i forslaget til afgørelse, sidestillede Retten derfor på ingen måde FEG's adfærd med adfærden blandt medlemmerne, navnlig TU, men foretog derimod en særskilt vurdering af denne sammenslutnings deltagelse i den konkurrencebegrænsende adfærd.

201 Retten kunne under disse omstændigheder med rette tilslutte sig Kommissionens konstateringer vedrørende FEG's deltagelse i udvidelsen af den kollektive eksklusive samhandelsordning. Endvidere er der ikke fastslået nogen begrundelsesmangel i denne henseende. FEG's femte appelanbringende skal derfor forkastes som ugrundet.

Det sjette anbringende om varigheden af de overtrædelser, Kommissionen tilskrev FEG ansvaret for

Parternes argumenter

202 FEG har kritiseret den appellerede dom, for så vidt som Retten forkastede sammenslutningens og TU's argumenter vedrørende Kommissionens fastlæggelse af overtrædelsens varighed. Retten tilsidesatte således artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17, de generelle fællesskabsretlige principper om begrundelse af retsafgørelser og proportionalitetsprincippet for så vidt angår bøders størrelse.

203 Rettens analyse sondrede med urette ikke mellem de forskellige overtrædelser, på trods af deres uens karakter.

204 FEG har kvalificeret Rettens antagelse i den appellerede doms præmis 406, hvorefter de i denne præmis nævnte overtrædelser var af »løbende« karakter, som uforståelig. FEG har anført, at Retten med urette ved fastlæggelsen af overtrædelsernes varighed ikke tog hensyn til, at der i denne sag ikke var nogen »samlet plan«.

205 Kommissionen har principalt anført, at det sjette anbringende vedrører Rettens vurdering af faktiske omstændigheder, hvorfor det skal afvises.

206 Kommissionen er subsidiært af den opfattelse, at dette anbringende støttes på en urigtig forståelse af den appellerede dom. Retten fastlagde udtrykkeligt i dommens præmis 342 det fælles formål med og det samstemmende indhold i de to

overtrædelser, som FEG blev kritiseret for, nemlig den kollektive eksklusive samhandelsordning og den samordnede praksis med hensyn til prisfastsættelse.

207 Kommissionen har derfor foreslået, at det sjette anbringende afvises eller i det mindste forkastes som ugrundet.

Domstolens bemærkninger

208 Det sjette appelanbringendes ordlyd viser, at FEG i forbindelse med dette anbringende kun har gentaget de samme argumenter, som sammenslutningen allerede har påberåbt sig i forbindelse med det tredje anbringende om Rettens vurdering af Kommissionens bevis for den kollektive eksklusive samhandelsordnings varighed og i forbindelse med det fjerde anbringendes første led vedrørende kvalificeringen af den samordnede praksis med hensyn til prisfastsættelse som en enkelt løbende overtrædelse. Det er derfor tilstrækkeligt at henvise til Domstolens konstateringer vedrørende det tredje anbringende og det fjerde anbringendes første led, der er forkastet i henholdsvis denne doms præmis 101 og 115.

Det syvende anbringende om påstanden om nedsættelse af bøden

Parternes argumenter

209 FEG's anbringende er rettet mod den appellerede doms præmis 436-438, hvorefter den administrative procedures udstrakte varighed ikke kunne føre til en væsentlig nedsættelse af den bøde, sammenslutningen var blevet pålagt.

210 FEG er af den opfattelse, at Retten ved i præmis 438 at udtale, at sammenslutningen og TU ikke havde fremført noget, der kunne berettige en yderligere nedsættelse af den bøde, de var blevet pålagt, foretog en urigtig anvendelse af artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 eller i det mindste af generelle fællesskabsretlige principper for begrundelse af retsafgørelser og af proportionalitetsprincippet ved fastsættelsen af bøder.

211 FEG har kritiseret Retten for i den appellerede doms præmis 85 og 436 at have fastslået, at Kommissionen var ansvarlig for den udstrakte varighed af proceduren, men ikke at have taget hensyn til denne varighed med henblik på at begrunde en yderligere nedsættelse af bødens størrelse.

212 Kommissionen har i denne henseende gjort gældende, at dette anbringende åbenbart skal afvises, for så vidt som det ikke tilkommer Domstolen at erstatte Rettens vurdering med sin egen, når Retten har truffet afgørelse vedrørende størrelsen af de bøder, som er pålagt virksomheder for overtrædelse af fællesskabsretten (jf. dommen i sagen Limburgse Vinyl Maatschappij m.fl. mod Kommissionen, præmis 614). Endvidere har FEG med dette anbringende anfægtet Rettens faktiske konstatering af, at tilsidesættelsen af princippet om en rimelig frist ikke påvirkede denne sammenslutnings mulighed for at forsvare sig.

213 Kommissionen har i øvrigt anført, at Retten undersøgte, om de særlige omstændigheder i denne sag berettigede en nedsættelse af den bøde, som FEG var blevet pålagt, og udtalte i denne henseende, at en sådan nedsættelse ikke var berettiget (den appellerede doms præmis 436-438).

214 Kommissionen er derfor af den opfattelse, at det syvende anbringende åbenbart skal afvises eller i det mindste forkastes som ugrundet.

215 CEF har i bemærkningerne til den meddelelse om appellen, den har fået som intervenient i førsteinstansen, ligeledes gjort gældende, at det syvende anbringende ikke kan antages til realitetsbehandling, da det i denne sag vedrører Rettens faktiske konstateringer, som ikke kan undersøges på ny under denne appelsag.

216 CEF er subsidiært af den opfattelse, at det syvende anbringende er ugrundet.

Domstolens bemærkninger

217 Det skal bemærkes, at Retten alene har kompetence til at efterprøve den måde, hvorpå Kommissionen i hvert enkelt tilfælde har vurderet grovheden af den ulovlige

adfærd. Under en appelsag er formålet med Domstolens efterprøvelse dels at undersøge, i hvilket omfang Retten juridisk korrekt har taget hensyn til alle væsentlige faktorer ved vurderingen af grovheden af en given adfærd under hensyntagen til artikel 81 EF og artikel 15 i forordning nr. 17, dels at undersøge, om Retten i tilstrækkelig grad har taget stilling til alle de argumenter, som appellanten har fremført til støtte for sin påstand om ophævelse eller nedsættelse af bøden (jf. bl.a. dommen i sagen Baustahlgewebe mod Kommissionen, præmis 128).

218 Som det fremgår af den anfægtede beslutnings punkt 152 og 153, der er citeret i denne doms præmis 9, tog Kommissionen ved nedsættelsen af bødens størrelse hensyn til den administrative procedures udstrakte varighed, som kunne tilskrives Kommissionen.

219 Retten fastslog i den appellerede doms præmis 438, at »Kommissionen af sig selv har nedsat bøden. Muligheden for at tildele endnu en nedsættelse henhører under Kommissionens enekompetence. Sagsøgerne har ikke fremført noget, der kan berettige, at Retten under udøvelsen af sin fulde prøvelsesret skulle tildele en yderligere nedsættelse af bødens størrelse. Herefter kan sagsøgernes anmodning ikke efterkommes«.

220 Denne konstatering indeholder ingen retlige fejl, hvorfor det syvende anbringende skal forkastes som ugrundet.

Sagens omkostninger

221 Det bestemmes i artikel 122, stk. 1, i Domstolens procesreglement, at såfremt der ikke gives appellanten medhold, eller såfremt der gives appellanten medhold, og Domstolen selv endeligt afgør sagen, træffer den afgørelse om sagens omkostninger. I henhold til samme reglements artikel 69, stk. 2, som ifølge reglementets artikel 118 finder tilsvarende anvendelse på appelsager, pålægges det den tabende part at betale sagens omkostninger, hvis der er nedlagt påstand herom. Da FEG har tabt sagen, bortset fra anbringendet om manglende hensyntagen til princippet om en rimelig frist, som imidlertid blev forkastet af Domstolen, bør det pålægges FEG at betale omkostningerne i denne sag. For så vidt angår omkostningerne i forbindelse med retsforhandlingerne i førsteinstansen, som førte til den appellerede dom, pålægges FEG i overensstemmelse med, hvad der er bestemt i punkt 2 i domskonklusionen i nævnte dom, at betale disse omkostninger, selv om Rettens dom bliver delvist ophævet.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Første Afdeling) for ret:

1) **Den af De Europæiske Fællesskabers Ret i Første Instans afsagte dom af 16. december 2003, Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied og Technische Unie mod Kommissionen (forenede sager T-5/00 og T-6/00), ophæves, dog kun for så vidt som Retten i forbindelse med undersøgelsen af anbringendet om tilsidesættelse af princippet om en rimelig frist har undladt at efterprøve, om den samlede administrative procedures udstrakte varighed, herunder fasen inden meddelelsen af klagepunkter, som Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber kunne tilskrives ansvaret for, kunne påvirke Nederlandse**

Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebieds fremtidige muligheder for forsvar.

2) I øvrigt forkastes appellen.

3) Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebieds påstande for Retten i Første Instans forkastes, for så vidt som de delvis støttes på anbringendet om tilsidesættelse af en rimelig frist.

4) Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied betaler omkostningerne i den foreliggende sag. Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied betaler omkostningerne i forbindelse med retsforhandlingerne i førsteinstansen, som førte til dommen af 16. december 2003, Nederlandse Federatieve Vereniging voor de Groothandel op Elektrotechnisch Gebied og Technische Unie mod Kommissionen (forenede sager T-5/00 og T-6/00), i overensstemmelse med hvad der er bestemt i punkt 2 i domskonklusionen i nævnte dom.

Underskrifter